

2.665

సమీక్ష



జ్ఞాతయ సాంస్కృతిక పక్షపత్రిక

సంపాదకుడు: విద్యాన్ బిల్లుసు సీతారామశాస్త్రి.

సంపుటము 11

రాజ్యము ప్రారంభము 1-1-1988

సంపుటము 4, 5

— ఈ సంచికలో —

1) ఆంధ్రసాహిత్యంలో ప్రాథమిక స్వప్నాలు	పేజీ	1
2) ఒక విశిష్ట ప్రబంధం - శ్రీ బసవ మనోవిరాజితం		4
3) బావరాజు కథలు - సంభాషణ చాతుర్యం		10
4) ఆశ్వధాటి		12
5) వేగుంట "చిత్త - చింత"		16
6) చిట్టిబాబు వీణాగానము (పద్య)		18
7) శరచ్చంద్రిక (పద్య)		18

రాజ్యపు సంచికలో - శతకంఠరామాయణము - ఒక పరిశీలన, డా. రా. హంస సందేశము, బావరాజుపై జరిగిన జరగవలసిన పరిశోధనలు, కరూణిని, కాటన్ ముచ్చట తెలుసుకోవడా ఉంటాయి.

1, 16 పేజీలలో ప్రచురింపబడును.

కలెక్టర్ : సంతకీకరణమునకు రు. 12.00.

అక్షరసంకల్పనమునకు రు. 6.50.

విక్రయము రు. 10.

★ స మా లో చ న ★

* జాతీయ సాంస్కృతిక పక్షపత్రిక *

సంపాదకుడు : విద్యాన్ బులుసు సీతారామశాస్త్రి

Retired Telugu Lecturer, V. T. J. College, Rajahmundry.

ఆంధ్ర సాహిత్యంలో ప్రార్థిత స్వప్నాలు

కావ్యరచనకు పూర్వం కవికి తన యిష్టదేవం, లేదా తమవంశ పూర్వీకులు లేదా, తనకు గౌరవస్థానీయులైన వ్యక్తులైనా కాలలో కనబడి ఫలవా కావ్యాన్ని రచించ వలసిందని కాని, దాన్ని తన కంకిత మొయవలసిందని కాని కోరినట్లయితే, ఆ స్వప్నాన్ని 'ప్రార్థిత స్వప్న' మంటారు. మన తెలుగు సాహిత్యంలోని కొన్ని కావ్యాల శ్రుట్టుకకు కారణ మి ప్రార్థిత స్వప్నాలే! అటువంటి ఘట్టాలను కొన్నింటిని గురించి ఈవ్యాసంలో తెలుసుకొందాం!

ఆంధ్రమహాభారతంలో ఆవిరాట పర్వంలో హాంకమున్న పదిహేను పర్వాల నేక ఘంటంతో 'ఆంధ్రావళి మోడములారయ్యనట్లుగ' రచించిన కవి బ్రహ్మ తిక్కన సోమయాజి.

తిక్కన తాను వ్రాయబోతున్న ఆప విత్ర ప్రబంధమండలి నెవరి కంకిత మిదామా? అని ఆలోచిస్తూ కలకనిద్ర పోతున్న సమయంలో అతని కండ్లి కొమ్మనండనాథు డతనికి స్వప్నమీయాలా సాక్షాత్కరించి, 'భక్తకర్మలుడైన హరిహర నాథుడు నీపట్ల దయాళుడై ఒక పని మీద నీ పద్మ రావోకున్నా' డని చెప్పాడు.

ఇంతలో హరిహరనాథు డక్కడికి వచ్చాడు. తిక్కన ఆ సర్వస్వరూపి పాష్టాంగ ప్రతాప మోహించాడు. అత

డవైత భక్తి తత్వరూపైన తిక్కనను చూచి మండహాసం చేసి, 'నీవు నిర్మించబోతున్న భారతేతిహాసానికైనన్ని కృతివలెని చేయవలసిందివా అభ్యర్థించ టానికి వచ్చా' వన్నాడు. పారాశర్యుని కృతి యయి భారత మను పేరబురగని పంచమవేదం బారాధ్యము జనులకు ద

క్షౌంప మూహించి నీ వఖండిత భక్తిన్. తిను గుబాస వినిర్మింపఁ దివురుటరయ భక్త్య పురుషార్థ తరుపక్వఫలము గాదె దీనికడ నియ్య కొని వేడ్కమాని కృతివ తిక్క మర్చించి వచ్చితిఁ దిక్కశర్మ! — భార. విరాట. 1.17,18.

ఆ అభిలాంఛ పతి అభ్యర్థనను విన్న తిక్కన తన జన్మజన్మాంతర దుఃఖాలను తొలగఁ జేయవలసిందిగా అతడిని ప్రార్థించాడు. హరిహరనాథు డను గ్రహించి ఆంకర్రాన మయ్యాడు.

కొద్దిసేపటికి తిక్కనకు మెలకువ వచ్చింది. అతడు తనవంటి సామాన్యుడి కంఠటి ఉత్తమ పదవీతి కలిగినందుకు పరమానంద సంభరితుడై, భారతరచన పుష్కరమింది సమస్త దురితాపహూనా, అభిమత కుభావమమైన ఆ 15 పర్వాలను 62 ఆశ్వాసాల, 16048 గద్య పద్యాల పరిమితంగా రచించి, హరిహర నాథుడి కంకితం చేశాడు.

భాగతీయ ముముక్షుజనవృందయ తేత్రాలపై గీర్వాణభాగవతసుధను ప్రవహింప జేసి, ముక్తిసప్నాన్ని పండించిన భగవానుడు వేదవ్యాసమహర్షి. అతడి భాగవతాన్ని 'సభాలో నభవి వ్యతి' అన్నట్లు అనితరసాధ్యంగా ఆంధ్రీకరించిన భక్తకవిలేవ్వారు బమ్మెర పోలెన.

అతడు శ్రీమన్నారాయణగాథల శౌక కావ్యంగా వ్రాద్దామనుకొన్నాడు. ఒక నిండు పూర్ణిమ వాటి చంద్రోదయ సమయాన గోదావరీనదికి వెళ్లి, స్నానమాచరించి, నదీతీరాన శ్రీతైత్తికతం మీద పద్మాసనముడై మహేశ్వరార్ధాంగం చేతున్నాడు ఆ సమయంలో మెలుగు చెంగట వన్న మేఘులొగ నీతాడేదీసమీతుడైన శ్రీరామ చంద్రుడతనికి భావనా ప్రసంగంలో కనబడి, 'వ్యాసమునీంద్ర కృతమైన భాగవతాన్ని ఆంధ్రీకరించి నా కంకితం చేయవలసింది. దాని వలన నీకు భవబంధ విమోచనం కలుగుతుందని ఆనతిచ్చి, తిగోహకు డయ్యాడు. పోతన ఆశ్చర్యచకితుడై యింటికి తిరిగి వచ్చి—

పలికెడిది భాగవత మంటు
పలికించు విధుండు రామభద్రుండంటు, నే
బలికిన భవహర మగు నంటు
పలికెద నేతొందుగాఢఁ బలంఁగ నేలొకే

'గవతము దెలిసి పలుకుట చిత్రంబు
లిక్షనఁ దమ్మి చూలిక్షన
ంధజనులవలన విన్నంత కన్నంత
రిమనచ్చినంత తేటపలుకు.

—భాగ 1-16, 17.

నిర్ణయించుకొని రామాంకితంగా
గవతాన్ని పండితపామరజనానురంజ
నగా అంధీకరించి, ఆకల్పితరచన
ంధజాతి కత్తులనుమైన కానుకగా
పంపించాడు.

జన్మకః కన్నడిగ దైవపుటికే, సం
క్రాంతాంధ్రభాషా సాహిత్యాలు నభి
గానించి, వాటి కనలేని నీవే చేసి తా
నుకలలో మహాత్కల్పియ్యమైన గ్రంథా
ను రచించిన కవిత్వాప్రావీణ్య భజీకుడు
'కల్పవృక్షవరాయణులు. (క్రీ. శ. 1569-
580)

కుమారగా క్రీ. శ. 1515 ప్రాంత
రాజ్యరాయలు కలింగ దేశాన్ని జయిం
చాడనే కాలికతో బయలుదేరి, శ్రీకావ
లలో విడిది చేశాడు. రాయలక్కడ
కావళివాడుపవాసంచేసి నిద్ర వస్త్ర
బింబాడు. ఆరాత్రివారుగవతమున
అంధమహా విష్ణు వరనిధి కలలో ప్రకృ
తమై 'నివింకవముందు మదాలస, సత్యా
ధూ (వీణ వాది ముగ్ధులై కృతులు
విప్పుడివి అలరగింగావున్నై) రచించావు
దా! నీ కాంధ్రభాష అసాధ్యమే!
గురువతి నివాసుడైన వేంకటేశ్వరస్వామి
ంకితంగా ఒక ప్రబంధాన్ని వ్రాయు.
నీవు సంతోషిస్తాను. అతడికి, నాకు
భేదం లేదుగదా! నీప్రబంధాని కితివృత్త
మీమి? టిని ఆలోచించి నవసరంలేదు.
మాడికడు క్రనాంచార్ గానాడేమి! అనే
యువతి ప్రతికోలా తన కండ్లి అల్లిన
తొలి దండన మొందుగా తాను ధరించి,
కర్వాతక్రింగగాభుడైనవాడు సముద్రిం

స్తుండేది. నేనామెను వివాహమాడిన
గాథను జాగ్రత్తగా నిశ్చయించుకొని, నీవు
వృద్ధి కలుగుతుం దని' పెరిచిచ్చాడు.
అంధ్రభాష యసాధ్యంబై?

యంచనాక్క
కృతి వినిర్మింత్రిమింక మామఁ

నిర్ణయముగాఁగ.
ఎన్నిమఁ గూర్చునన్న విను,
మేమును చూర్చినమాల్యమిచ్చున
వీన్నది రంగమండలున
పెండిలిసెప్పుము, మున్నుగొంటినే
వన్నవడండ యొక్కమగ
వాడిద, నేన్నుచెలుంగు రాయడన్
గన్నడరాయ! యొక్కదువఁ
గప్పు ప్రియాపరిభక్తభాక్తభావన్.
—అముక్త 1-18, 14.

నిద్రనుండి మేల్కొన్నరాయ లా
తెలుగు వల్లభుడి కంకితంగా భాష
లలో రెన్నవిన తెలుగుభాషలో
ఆముక్తమాల్యద అనే పేరుతో 7 అశ్వా
సాల, 868 గద్యపద్యాల ప్రబంధాన్ని
రచించాడు.

తంజావూరును పరిపాలించిన మహా
రాష్ట్ర మహిపతి ప్రభావనీయండు.
(క్రీ.శ. 1789-1752) అతని ఆస్థానాన్ని
అలంకరించిన కవయిత్రి ముద్దుపళని.
ఆమె సంగీత సాహిత్య భరత కాస్తూరి
విద్యలలో నిష్ణాత. తనయేలిక వలన
చామికరాంబరాభరణాలనుబహుమతిగా
పొందిన అదృష్టవతి. రాధాకృష్ణుల శృం
గారశోభి విలాసాలను మృదుమధురంగా
రసనిర్భరంగా వ్రాసిన కొద్దిమందిలో,
పళని ఒకరే.

ఒకహరివాసరంనాడు ముద్దుపళని యే
దైనా ఒకశృంగార ప్రబంధాన్ని నిబం
ధించాలని సంతకల్పించి, శ్రీహరి ధ్యానం
చేస్తూ నిద్రలోకి జారిపోయింది. ఆ నిశాం
తంలో ఆమె కన్నెదవమైన బాలకృష్ణు
దామెకు కలలో కనబడి, కరుణామృతం
చిలికేట్టుగా-

చిన్నికృష్ణుండ నే నాడుచిత్తమునకు
సమ్మతంబైన రాధికా సాంకన్యనంబు
తగనొనర్చు మదియాంకితముగ నీవు
లలిగూడేటి! శ్రీముద్దుపళనిబోటి!
— రాధికా. అవ. 11

అని ఆనతిచ్చి, అంతర్ధానం చెందాడు.
మలునాడు ముద్దుపళని ఆభయవేదాంత
ప్రతిష్ఠాపనాచార్యుడైన తన గురువు వీర
రాఘవ దేశికపార్వభౌముడి వద్దకు వెళ్ళి,
తన స్వప్నకృతాంతాన్ని వివరించింది.
దేశికు ధానంబించాడు. అతని ప్రక్కనే
వున్న విద్యద్వయ్యలాలివయ్యాన్ని విని
'శ్రీకృష్ణసందర్శనవలన నీకధిక శ్రేయః
ప్రాప్తికలుగుతుంది' అని మూచించారు
ముద్దుపళని వారి సూచన మనుసరించి,
ప్రబంధ నిబంధనోద్భుత్తరాల్నై, యింటికి
వెళ్ళి, రాధికాసాంకన్య మనే కీర్తికతో
4 అశ్వాసాల, 585 గద్యపద్యాల పరిమితి
గల శృంగార ప్రబంధాన్ని రచించి,
శృంగారరసస్ఫూర్తాడైన శ్రీకృష్ణుని కంకి
తం చేసింది

(క్రీ.శ. 17, 18 శతాబ్దాలలో, సాహితీ
కేంద్రంగా విలసిల్లిన మధురను పరిపాలిం
చిన నాయకరాజులలో కట్టకడపటివా
డైన విజయరంగచోక్కనాథ నాయకుడి
(క్రీ. శ. 1706-1782) అనుగ్రహానికి
పాత్రుడైన కవి సముఖము చేంకట
కృష్ణప్ప నాయకుడు.

ఒకానొక సమయంలో అతడికి సకల
కలికలును తిమిరభాస్కరోదయమూ,
ఉల్లసిత సంపత్కల్పలవసంతావాసమూ,
నవరసనిగూడ గంభీరమైన ఒకమహాప్ర
బంధాన్ని వ్రాయాలనే సంతకల్పం కలి
గింది ఒకనాటి ప్రభాతకాలంలో క్రిడేని
ధూడే సమేతుడైన రంగనాథస్వామి
అతడికి స్వప్నంలో దర్శనమిచ్చి-

వాసిన్ రంగవిభండనేను, ధరణీన్
వాక్ పౌర్ణిమన్ నీ వహ
ల్యాసంక్రిందన మన్ బ్రబంధము, రసో
ల్లాసంబుగాఁ జేయఁచే
రాసంగోరి వినంగ వచ్చితి, బిగ్గియం
బొనట్లు నాపేరిటన్
భావీల్లం దగ నంకితంబు నొనగూ
ర్చన్ నీకు మేరొనికన్.

- అవాల్యా. ఆవ. 15.

అని ఆనతిచ్చాడు. కృష్ణప్ప వెంటనే
మేల్కొని కాశ్యకరణీయాలను తీర్చు
కొని తన కాప్తస్థులైన శేషము వేంకట
వతని, (ఇతడు శంకాకవిజయకర్త)
బుణిగ కృష్ణకవిని తన వద్దకు విలిపించు
కొని, తన స్వప్నపుత్రాంతాన్ని వారికి
తెలియ జెప్పాడు వారు సంతోషి
చితులై “నీకు కన్యారింగ నాథస్వామి
శ్రీధూడేబి సమేతంగా కనిపించాడు
కనుక నీ కిహాధికంగా ధన ధాన్య కరి
తురగ భట కదంబక గ్రామ భూమ్యాది
నానావిధసంపదలు తల్లిసాయి స్వామి
సప్త సంతానాలలో శ్రేష్ఠతమమైన
ప్రబంధాన్ని నిర్మించవలసిందిగా కోరారు
కనుక నీకు గూడ సత్సంతానప్రాప్తికలు
గుతుం”దని తెలియజెప్పారు.

కృష్ణప్ప ప్రమోదభరితాంతరంగుడై
ఆ రంగనాథుడి కంకితంగా అవాల్యా
సంక్రందన మనే ప్రబంధాన్ని ఆ ఆవ్యా
సాలు, 404 గద్యపద్యాలలో రచిం
చాడు.

వైష్ణవమత ప్రచారకులైన పన్నిద్దరా
శ్వాసలలో ఒకడైన తొండరడిప్పాడి
ఆవ్యార (విప్రనారాయణుడు) చరిత్రను
వైజయంతీలిసా మనే పేరుతో రసవత్త
రంగా వ్రాసిన కవిత్వలాడు సారంగ
తమ్యయ. తమ్యయ గోలకొండనవాబు
మహాస్వామిసాహి (క్రీ. శ. 1581-61)
జాయంలో కరణంగా వ్యవహరిస్తుండే
వాడు.

ఒకవాటిరాత్రి తమ్యయ నిద్రుండగా
రఘువలాన్వయరక్తదీప్తమై శ్రీరామ
చంద్రుడతనికి పౌర్ణమ్యమై-

... .. నాపేర నీవు నేయు

కాశ్య మంకిత మొనరింపు ధన్యపరణి.

- వైజయంతి, ఆవ. 82.

అని ఆనతిచ్చాడు. వెంటనే తమ్యయనిద్ర
నుండి మేల్కొని ‘అతి మధురమధురసా
స్వాదనం వలన వెగటు కలిగినవాడు
కట్వామ్మోదికాల రుచిని తోరినట్లుగా
శ్రీరామచంద్రుడు వాల్మీక్యాదికవికోకిల
వాగమృతాన్ని గోలి, ఇప్పుడు నా
పురాతనకుక్కతం వలన నామాటలను
వినటాని కత్తపీచున్నాఁ డని సంతో
షించి, 4 ఆవ్యాసాల 579 గద్యపద్యాల
వైజయంతి విలాసమనే ప్రబంధాన్ని
రచించి. శ్రీరాముడి కంకితం చేశాడు.

క్రీ. శ. 18 వ శతాబ్దంలో తెలసిన
రసవత్ప్రబంధాలలో కనపర్చి అబ్బయ
మాత్యుని అనిరుద్ధచరిత్ర మొకటి.
అబ్బయ అద్భుత కవి తా శ్రీమం
తుడు, గానకళాధీమంతుడు. తెలుగు
పలుకుబడులలోని పసండు, వైచిత్రీ అతని
కవితకు ఉచ్చాస నిశ్వాసాలు.

‘ఒకవాటి రాత్రి అబ్బయ తన యిష్ట
వైష్ణవ మంగళగీరి నరసింహస్వామి
కోవెలకు వెళ్ళి, ప్రదక్షిణంచేసి, గర్భాల
యంలోకి వెళ్ళి, స్వామివారికి నమస్కరిం
చాడు. స్వామి అబ్బయకు ప్రత్యే
క్షమై, అతడి నుద్దేశించి ‘నీకు బాత్తం
లోనే అద్భుతకవిత్వా శక్తిని పొందా
వాను. ఇప్పుడనిరుద్ధచరిత్ర మనే ప్రబం
ధాన్ని వాకంకితంగా వ్రాయు. నీకు
‘శ్రీయోవర్ధన మాతం’ దన్నారు
అనిరుద్ధచరిత్రముఁ జ
క్కనిముచ్చటవి సరించి కణఁగి ప్రబంధం
జానరింపుము శ్రీయోవ
ర్ధన మగు నూ పేర నంకితము నేయు
తగవఁ’ - అనిరుద్ధ, ఆవ. 24.

విశేష మేదిటంచే, ఈ సంఘటన
భౌతికంగా జరిగింది కాదు. అబ్బయ కన్న
కల.

అబ్బయనిద్రానుండి మేల్కొన్నాడు.
తన కంతటి కుభ్రపదమైన కలవచ్చినం
దుకు సంతోషించాడు 5 ఆవ్యాసాల,
620 గద్యపద్యాల పరిమితిగా అనిరుద్ధ
చరిత్రమనే ప్రబంధాన్ని రచించి, ఆ
ఆ నరహరి కంకితం చేశాడు.

అంధ్రసాహితీ వృక్షం కాసిన మధుర
ఫలాలలో కూచించి తిమ్మకవి ప్రణీత
మైన నీలాసుందరీపరిణయ మొకటి. (క్రీ.
శ. 17 శ. పూర్వార్ధం)

తిమ్మకవికి ఆచ్చ తెనుగుకావ్య మొకటి
వ్రాద్దామనే సంకల్పం కలిగింది. ఒక
కోడా రాత్రి అతడు నిద్రుండగా పరమ
శివుడు కలలో దర్శన మిచ్చి-
మును కబ్బంబుల వెల్లఁ జెప్పి యేమిం
బొల్పొందుచున్ నాకు న
ప్సవముజ్జేసిన ప్రోడపి విత్తుడుగూ
ర్పంబూను నీయచ్చత్తం
దెనుఁగుంకబ్బము నిమ్మ నిచ్చలపు బ
త్తి ము త్తియన్ బు త్తియున్
నెనరొప్పన్ సమకూర్చు చెప్పాడుమనే
నీ యొద్దనే యుండెదన్. - నీలా.

పీఠిక. 18

అని అంతరాన మయ్యాడు. తిమ్మన
నిద్రనుండి మేల్కొన్నాడు. ఆ తర్వాత
శివాంకితంగా నీలాసుందరీపరిణయ మనే
కావ్యాన్ని 8 ఆవ్యాసాల, 850 గద్య
పద్యాల పరిమితిగా వ్రాశాడు.

శ్రీ కృష్ణసంబంధమైన కథను పశుమే
శ్వరుని కంకితం చేసిన అశ్వేధ శ్రీ రత్న
రుడు తిమ్మకవి.

తన నాటివలకు సంస్కృతాంధ్ర
భాషలలో తెలసిన గ్రంథాలను, చాటు
పద్యాలను సేకరించి, వాటిని సాగరమథ
నం గా చదివి, జీర్ణించుకొని, అవసర
మైన పద్యాల నుదాహరిస్తూ అప్పకవీయ
మనే గొప్పతత్వ గ్రంథాన్ని తెల
యించిన మేధావి కావనూరి అప్పకవి.

కాలివానన శకం 1578 సం. మన్మథ నామ సంవత్సర శ్రావణ బహుళ ఆష్టమి (శ్రీ. శ. 8.P.1656) నాటిరాత్రి అప్ప శ్రీ కృష్ణార్చనలు జరిపి, తుర్రాగోష్ఠి సలిపి శ్రీహరిధ్యానం చేస్తూ నిద్రిస్తుండగా విష్ణుమూర్తి రమాధరణీదేవి సమీపంగా స్వప్నంలో సాక్షాత్కరించి, నన్నయ భట్టారక కృతమైన ఆంధ్రకబ్బింతామణి నాంధ్రీకరించవలసిందిగాను, దానిని తనను కృతమిని చేయవలసిందిగాను జనలిచ్చారు.

ఈయనకు రమాధరణ రేను బయోరహపత్ర సేతుడనన యొడఁ గూర్చి గల్గిధర చీడిమిక్రమ! వచ్చివాడ కృష్ణాయనమయ్య నీకునిక నిద్రను నన్నయ పక్కి యంధ్రముం కీయును మాయనుగ్రహము చేగవు తెచ్చెదమంది మెచ్చగన్

అప్ప. పీఠిక. 40 ముఖశాడప్పుకవి తన బంధుమిత్రాదులకు రావించి, తన గన్నకలను వివరించాడు. వారందఱు సంతోషించి, స్వప్నంలో కనిపించిన విష్ణుమూర్తిచలనము మోక్షమూ, లక్ష్మీదేవతల ధనమృద్ధి, భూదేవతల భూలాభమూ, షణ్మచ్చకాలవన విజయమూ లభిస్తామని తెలిపారు.

అది విన్న అప్పకవి సంతోషించి, గామపల్లిలో వెలిసివున్న గోపాలదేవుని ంకతంగా అప్పకవిను మనే లక్షణ గంధాన్ని వ్యాకారు మొట్టమొదట అలిడీ లక్షణ గ్రంథాన్ని ఎనిమిది అశ్వాసాలుగా వ్యాఖ్యానించే సంకల్పించాడు. కాని, పుస్తకం ఎనబది అశ్వాసాల గ్రంథం మాత్రమే లభిస్తున్నది.

కావ్య సృష్టి అనేది ఒక తపస్సు అంటారు. కావ్య రచనచేసి పునిశ్చింతానైత్యకర్మలో తమ కృతి

ఒకవిశిష్టప్రబంధం - దీరజన మనో విరాజితం

- శ్రీ కవలవాం లింగమూర్తి

దీనిక ర్త తెనాలి రామలింగడు. ఇతడు విశ్వబ్రాహ్మణుడు. ఈ కవిని గుఱించినట్లుకు మహా సుల్తానులు - ఆంధ్రసంస్కృతి అనే సంకలనంలో 'ఆంధ్రదేశపు సంస్థానాధీశ్వరు' లనే వ్యాసంలో నిడదవోలు శ్రీశవసుందరేశ్వరరావుగారు, ఘటికాచల మాహాత్మ్య పీఠికలో శ్రీ శేతవరపు రామకృష్ణాస్త్రిగారు పేర్కొన్నారు. ఆంధ్రదేశంలోని చాతుర్వర్ణ్యంలో ఇంటిచేరు, కృత్తిచేరు ఒక్కటిగానే ఉండి వారు వీరుగా వీరువారుగా తిరుచు పొరబడటం జరుగుతుంది. కాబట్టి ఈయన ద్వరితవరాలు పరికించండి. కాలంచేత మొదటివాడైనవాడు బ్రాహ్మణుడు, తరువాతివాడు విశ్వబ్రాహ్మణుడు.

స్వరూపాన్ని గుఱించి ఏకాగ్ర చిత్తంతో ధ్యానిస్తారు. బహుధా ఆలోచిస్తారు. వారి హృదయాలనిండా ఆ కావ్యాలి కృత్తాలే నిండివుంటే, వారు జాగ్రత్ స్వప్న ముహూర్తాది సర్వానస్థలలోనూ వాటిని గుఱించి మననం చేసుకొంటూఉంటారు అటువంటి ఆంతర్యభవ పరిస్థితులలో వారివారి ఇలువేల్పులు, ఇష్ట దేవతలు, లేదా వారి వంశపూర్వీకులు వారి స్వప్నాలలో సాక్షాత్కరించి, ఒక మార్గాన్ని నిర్దేశిస్తారు. వారా నిద్రకాలమ వేదవాక్యాల్లాగ శిరసా వహించి, కావ్యరచనకు సిద్ధమై సంతకం వ్రాస్తారు. ఇంతకంటే మనం చూచిన సంఘటనలన్ని ఈ కోతకు చెందినవే! ఈవిధంగా మన ఆంధ్రకవులు కొందఱు ప్రాథ్మికస్వప్నరీతిలో ప్రేరణ పొంది, రసవత్తరమైన ప్రబంధాలను సంకల్పించారు. వాటిని భగవదంకితం చేసి తిరించారు.

.....

మొదటిరామలింగని యింటిపేరు గార్ల పాటివారు. తెనాలి ఆగ్రహారీకులు కావటంచేత తెనాలి వారైనారు. అతనితండ్రి పేరు రామధీమణి. తల్లి లక్ష్మ్యమ్మగారు. గురువుపేరు భట్టిరు చిక్కాచార్యుడు. వీరు కొండివ్య సంగీతులు యజ్ఞవేదములు.

రెండవవాని యింటిపేరు తెనాలివారు. ఇది ప్రసాదాన్ని బట్టి ఏర్పడి ఉంటుంది. ఇతడొక్కటివాడో తెలియదు కాని త్రిపురాంతికం ప్రాంతంవాడు కావచ్చు ననుకుంటున్నాను. వీరు శైవులు. తండ్రిపేర మల్లికార్జునుడు. తాతగారిపేరు మృత్యుంజయుడు.

ప్రస్తుతం తెనాలివారిలో కళ్ళప సర్వారిధిను లని రెండు గోత్రాలవారున్నారు. కావ్యపులు ఋగ్వేదులు. పరాశిక్రమలు క్రణవశేదులు. వీరిలో మన రామలింగ డే గోత్రానికి చెందరాడో తెలిసిరావలెను.

పై యెద్దరి పేరులోకప్ప ప్రతిభా పాండిత్యాల విషయంలో ఏ సామ్యం లేదు. మొదటివాడైన రామకృష్ణుడు ఒక చాటువులో కవి నేను రామకృష్ణుడ - కవి యను శబ్దమృ నీటికాకి లేడే! అన్నాడు. అది ఇతనిపట్ల అవ్యయిస్తుంది.

ఇతని కృతియైన దీరజన మనోవిరాజితం ఏకావ్యస పరిమితమైన ప్రబంధం. దానిలో 180 గద్యకద్యా లున్నవి. కవి త్యాన్నిబట్టి ఇది మహారాజవంశాదు. కాని విషయాన్నిబట్టి మాత్రం విడుదలగింది కాదు.

కవిత చచ్చుచేసిన కథ పేరు గలదైన కవికి కొంతకీర్తి గలుగవచ్చు. (గబ్బిం. భా. 2) అని జామనాగారవారు కాబట్టి ఆవిధంగా విలచిన

వారిలో ఇది ఒకటి సహా విశ్వేశ్వర సహవాదం, శ్రీగురుబ్రహ్మేంద్రస్వామల వారి మీద బ్రహ్మాండ సర్వశాస్త్ర, సమాధానాలు గూడ తులనాత్మక చెందుతవి. ఇవి కవితా ప్రధానమైనవి గావు.

మధ్యయుగంలో మహమ్మదీయుల దురాక్రమణ కారణంగా దేశంలో గురుకులాలు ఘటికాస్థానాలు వదువక పండితులు కొరవడి కవిత్వం సహజాతంకాబట్టి కవులు మాత్రమే మిగిలివారు. వారికిగూడ తమ కవిత్వానికి వన్నె పెట్టుకునే అంత పాండిత్యమైనా అతవరుశువు నేడుకు ప్రకాంతి లేకుండింది. రెండవైపు వరమతాల బారిపడకుండా స్వమతాన్ని రక్షించు కోవలసిన బాధ్యత ఒకటి ఉన్నది. అందుచేత ఆకవులు తమకు పరిమితమైన భాషలోనే జాతీయ ప్రబోధించే రచనలు చేయవలసి వచ్చింది. యక్షగానాలు - ద్విపదలు చేపట్టినారు. ప్రకృతమైన ధీర జనమనోవిరాళం అటువంటి కాలంలోనే బ్రట్టింది. కాబట్టి కవిగారు దీన్ని మహాత్మయంధ మని చెప్పుకున్నా భాషావిషయంలో వాళ్ళనిర్మాణ విషయంలో దీనిలో యక్షగాన లక్షణాలే ఎక్కువగా లోటుచేసికొన్నవి.

దీనిలో విశ్వబ్రాహ్మణులకు అమరుని వలన, గోపరాజు రామ ప్రధాని వలన, జరిగిన రెండు డన్యాయాలు చెప్పుబడినవి.

విశ్వబ్రాహ్మణుల కన్యాయంత్రంపెట్టిన కాలంలో మొదటివాడు వ్యాసుడు. అతడు సోమ పరిమళచోకుని కాలం వాడు. ఇతడు క్రీ. శ. 600 ప్రాంతంలోమందోటి పట్టణాన్ని పాలించినాడు. దానికి మాందా - మాంధాత పట్టణాలనికూడ పేరు. ఇది ఈనాడు కొంభోరుండి జాళ్ళూరు వెళ్ళేమార్గంలో 18 కిలోమీటర్ల దూరంలో ఉన్న శిథిలావని నీలోన్ గజల్లో ఉండటం. కాబట్టి ఇది సింహళ ద్వీపానికి సంబంధించిన కథ.

వ్యాసుడు తనసంచారంలో కాకినాడి ఆక్రాడికి వెళ్ళి పరిమళుని దర్శించి ఆస్థానంలో తనకొక ఆచార్య పీఠం కల్పిస్తే వారికిర్చిని పురాణాలలో అగ్నిస్తా నని కోరినాడు కాని అంతవర కక్కడ రాజగురువులుగా మయాచార్యులుండటంచేత పరిమళుడు నిరాకరించెను.

అతనికి పట్టమహిషియందు సంతానం లేదు. భోగపత్నికి కలింగుడు అనేకమారు దున్నాడు - చరిత్రలో మూర్ఖచంద్ర గుప్తుడు - శ్రీకృష్ణ దేవరాయలు భోగపత్ని సంతాన మనియే ప్రసిద్ధి - మహావృద్ధుడై కవయనికి రాజ్యం ఆక్రమించడానికి రాజగురువుతో ఆలోచించగా ఆయన రాజ్యానికి కలింగుడు అర్హుడుగాడని, దాన్ని ఆతని సోదరునికి అప్పగించమని చెప్పినాడు గుర్వాజ్ఞ ప్రకారం పరిమళుడు రాజ్యాన్ని సోదరుడైన షణ్ముని చోళునికి అప్పగించి విక్రాంతికుమరి ఆచితకాలంలోనే కన్యూమానినాడు. అతడుగతించడంవ్యాసునికి కలిసివచ్చింది. కలింగునిచేరి మీ కండ్లి రాజ్యానికి నీవు గాని మీపినకండ్లి వారసుడెట్లా అవుతాడు? అందుచేత అతనిని వధించి నీవు సింహాసనం ఆక్రమించుకో!" అని బోధించినాడు. అది విని కలింగుడు సమయం కొంత వేచి ఉండినై షణ్ముని చోళుడు వేటకు వెళ్ళటం చూచి, అక్కడ ఆతనిని వధించి పులివారే పడినట్లు చిత్రించి తాను గడ్డెనక్కినాడు.

కలింగుడు గడ్డెనక్కిటంలో వ్యాసునికి రాజాస్థానంలో పదవి లభించింది రాజకీయంలో పురుషులు సుముఖంగాలేని పనులు స్త్రీలతో జరవేయకూ ఉంటవి. భారవాస్యం వ్యాసునికి తెలుసు కలింగుని భార్య వసుంధరాదేవి. ఆతడామె విలాసానికి వశుడు. అందుచేత వ్యాసుడామెను చేరి వతిచే ఏవిధంగానైనా రాజాచార్య పదవి దనకీర్పించవలసినదిగా ప్రార్థయ

పడినాడు. అంత మహారాజు రణిమోట త్రోసి తేయలేక ఒకసందర్భంలో సభలో వ్యాసునికి రాజగురువుగానికి ఒకపరీక్ష కల్పించి గురువుగా లోడినట్లు చిత్రించి ఆగడ్డపై వ్యాసుని ఎక్కించినాడు.

అతడు వీర మెక్కగానే రాజాగారికి ఎడమత్తువ మయాచార్యునికి మరో పీఠం పెట్టించి ప్రపథమంగా కుడి యెడమ భేదాలు బాతులలో కల్పించి విశ్వకర్మ లను ఎడమవారినిగా చేసినాడు. దానితో వారది అంగీకరించలేదు తమ పక్షం చేరిన వారికి పనులు మోసినారు. దేశంలో ఆలబడి లేగింది

వ్యాసుడు పౌరసభలు చేస్తూ విశ్వకర్మలు బ్రాహ్మణులుకా రని వారు తమ పీఠానికి లాంగిపుండి రాజాస్థానంలో దేశంలోను తమ వృత్తులు సాగిస్తూ ఉండవలసినదే అని చెప్పుసాగినాడు. ఆపు డది సహించక ఒకయోవకుడు దుపన్యాసంలో ఎత్తిన వ్యాసునిచేరిన సరికితేసినాడు.

దేశంలోని ఈ విప్లవాన్ని చూచి పాయసరాజు - ఉపకందదేశాధిపతి - జయపీరుడు కలింగునిపై దండెత్తి వధించి షణ్ముని చోళుని కవయరుడు పాలన చోళుని పట్టాభిషేకించి మయాచార్యుని యథాపూర్వంగా రాజగురువును చేసి తన రాజ్యానికి వెళ్ళిపోయినాడు. ఈసందర్భంలో అతడు వ్యాసునిగూడ వధించ చూచినాడు కాని అతడు తన మొండిచేతితో కాస్త్రాలన్నీ కట్టుకొని కాకి పారిపోయినాడు ఇది ధీరజనమనో వింతకానికి మొదట జరిగిన కథ

నేడు విశ్వబ్రాహ్మణులకు ఈవ్యాసుడు కృష్ణ ద్వైపాయనుడనియే సమృతం. కాని శ్రీకోట తేగటాచలం గారి భారతీయ శతకములు అనే గ్రంథంలో జనమే షయని తట్టాభిషేక కాలం క్రీ. శా. 2342 అని చెప్పుబడింది. అతని సర్వసక్రంతానికి వ్యాసుడు వృద్ధుడై భారత ప్రవచనం చేయలేక వైశం పాయసుని

నియోగించినట్లు మహాభారతం చెబుతుంది. కాబట్టి అతడు అతర్వాత ఇంకా రెండున్నర వేలండ్లు బ్రతికి కలిగింది అస్థానంలో ఈవాటకం ఆడినా దని చెప్పటం చరిత్ర అంగీకరించదు. కాబట్టి ఈవ్యాసుడు సాక్ష్యకలేయకావాడు. అమెరు పెట్టుకున్న ఒకాళిక ప్రక్షిప్త పురుషుడు అనవలసి ఉంటుంది.

ఇతనిపేర్లుట చెప్పకనవారు అమరుడు. విశ్వకర్మణుడు వ్యాసునింటే ఇతని కల్లనే ఎక్కువ ఆవకారం జరిగింది ఇతడు చచ్చులిచోకుని కుమారుడైనపాతనుం సమకాలికుడు. ఇతనికాలం నాటికి రాజధాని మండోటినుండి ఫణీంద్ర పట్టణానికి మారింది. ఇది కావేరీతీరంలో గల నగరం. అనంతరం కరవీర పురంగా క్రమేపి చెందింది.

అమరుడు ఫణీంద్రపట్టణానికి వచ్చి నాటికి అతనికి కొంత చరిత్ర ఉంది. కర్మసారి ఉజ్జయిని పాలించే కాలంలో ఇతడక్కడ ఉండి నామలింగాను కానం రచిస్తూ విశ్వకర్మణుడు మోహితు కావడంతో నామలింగాను మోహితుడై చంపింది. నాళికంలో మీ ప్రశస్తిని నిజుకాను అన్నాడట. అది విని విశ్వకర్మ ప్రశస్తి వేదంలోనే ఉందిగానా! అంతమించి నీవేమి చెప్పగలవు? మౌనమిచ్చి పొగడించుకోవలసివ అవసరం లేదు. చామ్యున్నారు. అది విని అతడనులో వారిని కూడవర్గంలో చేర్చి సంకలనంగా చిత్రించినాటికేనే చరిత్రకారుల ముట వచ్చినాడు. ఆపు దత్తని వోట గ్రహణం పడినది. ఆ చూచి తల్లియైన గాలిదీని నీవు మహాపుత్రుడైన విశ్వకర్మ కంటేయియిన దూషించినావు. ఇది అనిభవించి ఆ కప్పింది. అది విని అతడు గాత్రం భరించలేక విశ్వకర్మకు తిరిగి వాషినివృత్తమై అనంతరం తల్లిని

కంటకీపిళాని జీవకొలె అక్కడికి వచ్చినాడు. అయితే అతని కిక్కడ గూడ వాకే ఎదురైనాడు.

ఈకావ్యం అమరుడు పాలనచోకుని ఆస్థానానికి వచ్చి వస్తుటేనుండి ప్రారంభమౌతుంది. ఈ కథను మౌర్య మంత్రి అగ్గకాడైన అగ్గనగారికి చెబుతాడు. స్వర్ణకారులయొక్క ఈ వృత్తాంతాన్ని మౌర్యులకు తనకు విజయవాడలోని కనకదుర్గ ప్రత్యక్షమై చెప్పినట్లు చెబుతాడు. కనకకారుల కథను కనకదుర్గచెప్పటం దానిని మౌర్యులకు అగ్గనగర్లకు చెప్పటం రెండూ ఈ కథలో అపూర్వ విశేషాలు.

అమరుడు పాలనచోకుని కర్మగ్రహ వచ్చి వ్యాసునివలెనే తనకొకపదవి ఆస్థానంలో కల్పించవలసిందని కోరినాడు. అందుకతడు దానిని తన పూర్వకాలంలోని రాకరించివాడు.

పాలననిభార్య నుదక్షిణాదేవి. అమరుడు తనకానం కలిగి పురిటిలోపలనే పోతున్నాడు. రాణిమర్మి గర్భం భరించింది. మహారాజా చింతతో రాజనిరువుగాలిని తాతడవ మర్మి అడిగినాడు. ఆమెను ఈ పర్యాయం జూతురు కలగకుండు. బ్రతుకు తుందిగాని ఆమె పుట్టగానే మీనుండి దూరమౌతుంది అని చెప్పినాడు.

అది ఏలాగో అమరునికి తెలిసింది. జ్యోతిషుడుగా రాజాస్థానం ప్రవేశించి మహారాజా! ఈపర్యాయం మీకు చక్రవర్తి లక్షణమేతుడైన కుమారుడు కల్గి మీ అంకితరం రాజ్యం చేస్తాడు. కాని అందుతల ఒకగ్రహ దోషం ఉంది. మీ పట్టణంలో ఒక చెరువు నేయస్తే మీకా దోషం తీరుతుం దని చెప్పినాడు.

అది విని మహారాజాతనని ఆస్థానంలో నియమించి చెరువుపని అప్పగించినాడు. దానితో అతడు అంతఃపురి కుచారితో నూటికొత్త - పరిచయం పెంచు

కొని చెరువువేయించే వద్దనివాడుకునితో రాణిగారు ప్రసవించేవాడే! తమ గూడెంలో ఎవరికీ మగపిల్లవాడు కలిగినా తెచ్చి తన కప్పగించే ఏర్పాటుచేసి రాణిగారికి అడమతురే కలిగితే ఆపాప నేనిధంగా మార్చి ఆస్థానంలో వడ్డరపిల్లవాని నేనిధంగా ఉంచవలసింది అంతరహస్యంగా నూటికొత్త చెప్పినాడు.

ఈలోపల ఒకనాడు రాణిగారిని చేరి మహారాజా! నిన్ను వాళిక యోగి దర్శనమిచ్చినాడు. నేనాయనను విమర్శింపను గురించి అడిగినాను. అయిన మీకు కుమారుడు కలుగుతాడు కాని జనకకాలంలో గ్రహదోషం ఒకటి అడ్డంవస్తుంది కాబట్టి మూడుదివాలవరకు తల్లి అల్లిడ్డనిని చూడకుంటే వాడు చంపిందీ అవుతా దని చెలి విచ్చినాడు అని చెప్పినాడు.

పిల్లలకొలెన కలు తేదైనా చేస్తాడు. అందుచేత ఆమె ప్రసవసమయంలో కన్నులు కట్టుకోవటానికి అంగీకరించింది అనంతరం పథకమంతా అవ్వవ్వం కొలిచి అమరుడు తలపెట్టినట్లుగా సాగి మహారాజు కుమారుడు కలిగినట్లుగా ప్రకటింపడింది.

రాజా గారుగొప్పగా పురోక్మవం చేసి అతనికి కర్మకు దేని నామకరణంచేసి నాడు. ఇతనికి చంద్రనేమడు. చంద్రజ్యోతి అనే పేరు కూడ కనిపిస్తుంది.

బాలునితోపాటు ఆస్థానంలో అమరుని పడవి, పరపతికూడ పెరిగినవి. కర్మకుడు రాజోదించివ్యయి నేర్పియువకుడైనాడు.

మహారాజుకు ఎంతోకాలంనుండి మేరువర్మకిం చూడవలెననే కోరిక ఉండేది. అందుకొలెన రాజ్యం యువకుడైన కుమారుని కప్పగించి ఆస్థానంలోని వదు కలగను విశ్వకర్మలను వెంటగొని యాత్ర కొలెన బయలుదేరినాడు.

మహారాజాచార్యులకు పోగానే కర్మ
మని అమరుడు మంత్రి అయినాడు. ఆ
సంవత్సరంలో పట్టణంలోని ధనవంతులకు
నిజ తోచిన కానుకలు సమర్పించు
కున్నాడు. ఆతడు విశ్వకర్మలకు రెండు
వీణలనుగారం బహుమానంగా అడిగి
నాడు, వారు నిరాకరించినారు.

ఫణింద్రపట్టణంలో ఏటా పట్టాభి
షేకోత్సవాలు జరిగేవి ఒకప్పుటి ఆడుపు
వారికి కర్మకుడు విశ్వకర్మలను తనకు
బంగారు కిరీటం చేసి ఈయవలసిందని
అజ్ఞాపించినాడు. వారది ఉక్తనం నాటికి
శిల్ప పోభితంగా చేసియున్నాడు. అది
చూచి అమరునికి మంత్రియైన తనను తిర
స్కరించి మహారాజును మన్నించి నడు
నందుతన కన్నుకుట్టింది. దానితో
అతడు కర్మమని అతని జన్మ రహస్యం
చెప్పి కిరీటంయొక్క శిల్పానికి తట్టు వారు
గడ్డపాచరి వరంగా సంతకాలు చెప్పి
దుర్వాక్యభావంచేసి నగరంలోని విశ్వ
కర్మలని జూచిని తెల్పటానికే ఈయన
చేసినా రని చెప్పి మితంబడిగారు వచ్చే
సరికి ఎక్కడి గర్వకారకుల నంజరిని
వధించు అని చెప్పినాడు.

అది విని కర్మకుడు శ్రోశోధి క్షుద్ర
అమాయకులైన స్వర్ణకారులపై విరుయకు
పడినాడు. ఎందరో నిరపరాధులు బలియై
నారు. మరికొందరూ పట్టణం విడిచిపో
పోయినారు. మిథిసాలలోని ఆంధ్ర
భూర్జాచార్యులకుటుంబం ఈ కర్మకుని
ధాటికి అక్కడికి వెళ్ళవలసిగా అతని
చరిత్రలో చెప్పబడింది.

కర్మకునియొక్క ఈ దురాకాశానికి
విశ్వకర్మలకు ఇక్కడినుండి పారిపోయి
మందోటి కర్మర మరొక ద్వీపంలో అడు
స్కాంత శిలలు పుడించి కోట గట్టుకొని
వివశించి అక్కడినుండి మర్రితమస్త్రులు
పొగించు కోసాగినారు. పెట్టి తెగలను
పుడించి వారు తమ వస్తువులను వారిచే

వివిధ ప్రాంతాలకు పంపి అమ్మించేవారు.
కాంగ్యకారుడైన ధర్మపాణుని ఉజంతం
చాక్కడ ఉండగానే జరిగింది. ఆంధ్ర
భూర్జుల చరిత్ర - ధర్మపాణు విజయం
ప్రత్యేక ప్రబంధాలుగా ఉన్నవి.

కట్టణం విడిచి పోయినా అమరుడు
వీడిపై కక్ష మోపలేదు. కర్మకుని వారిపై
దండయాత్రకు పురికొల్పినాడు. అకోట
అయస్కాంత శిలలది కావట్టి సైన్యం దా
సమీపానికి వెళ్ళేసరికి వారి ఆయుధా
లన్నీ అది లాగుకునేవి. దాని పెట్టు
మూర్త్యకాంత చంద్రకాంత శిలలు ఒక
దారి విమ్మట ఒకటిచేర్చి కట్టబడి ఉండేవి.
కోటలోనివారు పగలు చంద్రకాంత
శిలలపైనుండి రాక్షసులు మూర్త్యకాంత
శిలలపైనుండి నడిచేవారు. ఈవిధ సైన్యం
తెలియనివారెవరైనా వారిలోనికి పోక
టానికి యత్నిస్తే పగలైతే మూర్త్యకాంత
శిలపై వారికాలు పడగానే శరీరమంతా
తాపంతో మండిపోయేది. రాత్రి అయితే
చంద్రకాంత శిలపై కాంతివీసపుడు
ఒడలు శిరానికి గడ్డకట్టుకు పోయేది.

అమరునికి దాన్ని ఏవిధం గాను సాధిం
చటం ఏలు కాలేదు. చివరకు దానిలోని
యంతనంపై ఒకచేళ్ళకు ప్రయోగించి
నాడు. ఆమె కోటలోనికి వెళ్ళటానికి
ప్రయత్నింపక దానిదాత్రున ఒక కట్టిరం
నిర్మించుకుని వారి వాకర్నించే ప్రయత్నం
చేసింది. చివరకు ఒక యంతనం దామెకు
వకుడైనాడు. ఒకనాడామె అతడు తన
కాగిలలో ఆశ్రయించి నిద్రించి ఉండగా
ఒక విశ్వకర్మ! మికోట కాలిపోతుంది
లేలే! అని కలవరపరిచింది. దానితో
అతడు అరికకన వెంట తెచ్చివారు అంటూ
కలవరంతో లేచినాడు.

ఇంతే ఆమెకు రహస్యం తెలిసి
పోయింది. కలవరపడిన ఆతనిని ఏమీ
లేదు. నాకు కలవచ్చింది. అంతే కలవరించి

నట్లున్నాను. అని అతనిని సమాధాన
పలికింది. అయితే ఆయనకు దంత ఆహార
గ్రతపరుడుగాడు తమరహస్యం పొక్కి
పోయిందని తెలిసి అప్పుడే కోటకు వెళ్ళి
తమ పెద్దల ముందు చేసినతప్పు చెప్పి
దోషిగా లొంగిపోయినాడు.

అది విని వారు అంతా కైవలం అను
కొని ఆరాట్రీ రాత్రి తన బాగ్రతలతో
కోటనుండి తమ కాస్త్రాలు, పరికరాలు,
తీసికొని తిరిగిపోయినారు.

ఈలోపల శిల్ప వెళ్ళి ఆ అమరునితో
కోటరహస్యం చెప్పింది. అది విని ఆతడు
తెల్లవారసరకు ఆరికకపు తెప్పించి దాని
చుట్టు కేయించి తనకు తెల్పించినాడు.
దానితో ఆ శిలలు తిమికి నిశోబపోయి
కోట వక ముఖుంది. నాటినుండి అమరు
డెందుకు ప్రతిఫలంగా శిల్పలకు ఆలయా
లలో దేవదాసివడవి ఏర్పరచి గౌరవించి
నాడు.

ఇక్కడ ఇదంతా జరిగేనాటికి అక్కడ
మహారాజాచార్యుల పౌత్రిక అయింది. విశ్వకర్మ
అతనిని శిలానదివలన కొనిపోయినారు.
అనదినిరు దేసి పోకినా అది శిలాధూతం
అవుతుండటం. కావట్టి పురాణాచార్యులన్నీ
ఇంతటితో మౌనమై.

మేరువు బంగారుకొండ. శిలానది
తీరంలో విశ్వకర్మలు కాలిని ప్రార్థించి
మహారాజు దాని దర్శనం చేయించి
నారు.

పూర్వం కైలాసంలో ఒక పుడు శివ
పూర్వకులకు ఎవరు అంద మైనవార మనే
మిమంస వచ్చింది. ఋషులంతరినీ పీలిచి
అడిగితే ఏటూ చెప్పలేక వారు విశ్వకర్మ
నడుగు డని చెప్పినారు. అత్రుదాయన
వచ్చి వారిజగమ వెలిగి దర్శనాన్ని
పుడంచి వారినుండు నిలిపి ఇక మారే
లేనాకొండి అని చెప్పినాడు. అత్రుదా
సృష్టి శివుడయ్యుతపడి ఏకానరెనో
కోయకో అన్నాడు. అందుకు విశ్వ కర్మ

వచ్చి నీవు నాతో వర మీయ గలవు? అన్నాడు. అంత క్షుణ్ణుడు యగ్రుడై వెంట వెళ్ళుతూ ఉన్నా నేటితో నిజంబయి తాతా పరశక్తియై బ్రతుకుదురాగా! అని కవించినాడు. దాని కరడు ప్రతిగా నేటినుండి మూడు మా కంటియింబు చేసి స్వర్ణరూపము లేకపోవుగాక అని కవించినాడు. దానితో కిత్తుని అలంకారాలన్నీ పాతాళుగా ఎప్పులుగా పోవ్వలె అతని కారాలు రాగిదిగ్గా మారివని. అంత ఆమె విశ్వకర్మకు సేను నా క తియ్యి కృతముంగళ వేషం చూడలేను. నీ కంఠం వారిని వర్ణదా అండగా ఉండి రక్షిస్తుంటాడు నాకతని యథావర్త్యుగా చేయి అని కోరింది. అందు కరడు ఇచ్చిన కాపం లేనగద కాబట్టి నీపతి ఈ వేషంలోనే పరబ్రహ్మగా గుర్తింపబడుతాడు. అని కాపాన్ని సవరించి నాడు. దాని తో ఆనాటినుండి పోర్చులె విశ్వకర్మ కంటియింబు అంద అయింది ఆమె వారి ప్రార్థన విని కొనసీరింలా మేరుదూపం ధరించి కవించింది. అది చూచి పాతవనోకుడు కృతార్థుడైనాడు. భాగవతంలో క్రిష్ణార్జున విభంగా గోతరవరూపం ధరించివుంటు చెప్పబడింది.

పాలకుడు మేరువును దర్శించి పిమ్మట కొనసీరితో తనవడిచేలి చిటికెన ప్రేలు ఒక అంగుళంవరికి ముంచి నాడు. అది అంతవరకు కీల అయిపోయింది. అక్కడి నుండి అతడు తిరుగుముఖంపట్టి కాకి వచ్చి విశ్వనాథుని గంగాజలంతో అభిషేకించి తనప్రేలిని అతనితలపై తాటించి నాడు. అది కలయినంతవరకు వి విగి కిత్తుని సన్నిధిలోపడింది. పిమ్మట అక్కడినుండి జయముడే పురసమీపానికి వచ్చి నాడు.

ఈలోపల అమరునికి మహారాజు తిరుగు ముఖంపట్టివుంటు తెలిపింది. అతడు కర్మ కనితో మారిందై విశ్వకర్మ భక్తుడు. అతడు పురపరమేం చేసిన తర్వాత ముం

చేసినతని తెలివట్టుయితే తప్పుక వీలై చర్య తీసినట్టాడు. కనుక ఇప్పుడు వీవు వెళ్ళి ఆయనను వధించటం మంచిది. తండ్రినిచంపి కొడుకు గజై నెక్కటం రాజవంశంలో ఉన్నదే అని బోధించినాడు. అది విని కర్మకుడు దుర్మరుడై తండ్రికి యుద్ధసన్నుడుడై ఎదురు వెళ్ళినాడు. అది చూచి నెలవనున్న విశ్వకర్మ లంకివరకు పట్టణంలో జరిగినదురంతాలం కరాకరిగా విన్నవి తార్కాణకాగా ప్రాణరక్షణ కొరత పారిపోయినారు. అప్పుడు మహారాజు మితోడిదే నావ లోక మన్నివార్ల నడువించినాడు.

వారు వెళ్ళి నూదికొండలితంలో దాగి నాడు. పిమ్మట ఒక నాడు కర్మకుడు అడవికి నేటకు వెళ్ళగా వర్షాత సమీపంలో కొంతరు విశ్వకర్మకు కనిపించినారు. కర్మకుడు వారిని గుర్తించి దాని గుహలో ఉన్నట్లు భావించి సైన్యంతో వారైకి వెళ్ళినాడు. అంత అక్కడికి వెళ్ళగానే వారి ఆయుధాలన్నీ అకొండలాగునవున్నది. వారు దిగ్భాంకులై ఏమీ చేయలేక వెనుదిరిగి పోయినారు.

కర్మకుడు వెళ్ళిన తర్వాత మహారాజు ఆవిరత చూచి ఇది ఏమోటిగింది అని విశ్వకర్మకు వడిగినాడు అప్పుడు వారు మహారాజాదీని పేరు మొదట గాకలిండికొండ. దీనిపై మునులు వారెంతభక్తులుచేస్తూ కనుక చేతుకుంటూ ఉంటేవారు. ఆలా ఉండగా ఒక పుడు కిందిక్కడ ద నేరాగా వచ్చి దీనిపై గల జంతువుల నన్నాటిని తేటాడి వధించటం పొగించినాడు. అప్పుడా అత జడి సహించలేక వానులు వారింపినారు. కాని అకడు మూరించి వినలేదు దానితో కినికి వారు ఇప్పటినుండి ఇక్కడికి ఎవరూ నేటకు వచ్చినా వారి ఆయుధాలన్నీ ఈ కొండలో రీనయగా! అని కవించినాడు! అని వినిపించినారు. దాతొంటియింబు

ముక్కమాకాడకి వారి చేతులదా కాపం ఉంది కాబట్టి ఇది అలాటేదే అనవలెను.

అది విన్న పిమ్మట మహారాజు ముంబా తుగుహలో ఎంతకాలంఉండటం? ఏవిధంగానైనా కర్మకుని వధించే ఉపాయం అలాగించండి అని చెప్పినాడు. అప్పుడు వారు పెద్ద పెద్దవారు ప్రతిమలు చేసికొని అట గాండ్ర మాపంలో దేవంలోనికి వచ్చినారు. వారి అటకు చూచి ప్రజలంతా గొప్పగా చెప్పిపోపాగినారు. అది విని కర్మకుడు వారిని తమపట్టణానికి విడిపించుకొని అటకు వెలివిచ్చినాడు.

అటపండ్లంబులో నూత్ర ధారలందరూ బొమ్మలకడుపులలోనే ఉండికానిన ఆడిన చేతాయి. ఫణిండ్ర పట్టణంలోవారు రామాయణం ఆడినారు. అప్పుడు మహారాజు శ్రీరామప్రతిమలో చాచి అతనికి ఏవిధంగా చెయవలసింది అంతా నేర్చి తాము హంతుదారులుగా ఉన్నాడు. అప్పుడాటనకుడు అందమా దత్త చిత్తులై చూస్తుండగా బొమ్మ కడుపులోనుంచి మహారాజు హతాత్తుగా దూకి గజైపై ఉన్న కర్మకుని కంఠం ఖండించి పడత్రాచి తాను దానిపై కూర్చున్నాడు. అప్పుడు పూర్వముత్రుల తినినది గుర్తించి తేలేలు పలికినారు.

మనుకనోకచక్రలో రామాయణానికి రమ్యంఅక్కడ పాఠనచోళుని అటనే ఆడినారని అప్పుడిది వేషంకొర కని కర్మకునితో మహారాజుగారి అస్థానపురు ముఖశిరీటభద్రాలు యిప్పించుకున్నా రని చెప్పబడింది.

భీమవివేకశక్తుడైన కలింగ గయ తన రాజ్యాన్ని మళ్ళి యెవోవిధంగా గుంపా దించుకున్నట్లు చెప్పబడితూ ఉండే. మంధ్యాటనితో వండ్ల మహా నేను నియంతలు వర్మరాజును ఏనుగు బొమ్మలో దాగియే బంధించినారు. ఇది తొకభవ తొన్న నాకృత్యాలూ. పాతన చోళుకు

ఉల్కిగడ్డ పెక్కిన తరువాత విశ్వకర్మలను
 పించి ఏం కావలె నని అడిగినాడు. వారు
 అమరుని పట్టి ఇవ్వరి కొరిసారు. అతడు
 వానిని పాపాఃతో కట్టింది విశ్వకర్మల
 కప్పించినాడు. వారనిని పురిపిసి
 ప్రదేశానికి కొనిగెళ్లి ఒక కంచానికి కట్టి
 చేసి చిత్రవధ చేసినారు. ఇతడు నామ
 లింగాను కానకర్ర అని విశ్వకర్మల
 నమ్మకం.

అతర్వాత స్నానంచేసి కుచులై
 కాలికాలయానికి వెళ్లి అజేమి ప్రార్థించి
 కర్పవని బారి కంచి చెల్లా చెడలేక
 తమ బాలి సుద్ధరించుమని కోరగా అమె
 నేను వీరపాపాంబగా అతిరించి మీ
 వంశాల నుడరిస్తా నని చెప్పింది.

ఇంతటితో ఈ కావ్యంలోని సుదటి
 కథ ముగిసింది. వీనితో ఒక కలాపది
 వృత్తాంతం, మేరు దర్శనం తప్పితే కల్పిత
 విషయంలో ఆసంభావ్యత వదిలిపెం
 చదు.

కాలిదాసు తొట్టెత్తివదా భరణంలో -
 భవ్యంతరి తీపణ కామరసింహ శంక
 వేతాళభట్ట ఘటేశ్వరి కాలిదాసు వరా
 మామహిరులు విక్రమాయుని ఆస్థానం
 లోని నవరత్నా అని చెప్పినాడు. ఈ
 విక్రమాయుని క్రీ. పూ. 67 నాటివాడని
 చారిత్రక లింగీకరించినారు. ఇక అమర
 సింహుని త్రిబల్లాది మార్కనారాయణ
 కాష్ఠిగారు సంస్కృత వాఙ్మయ చరి
 త్రాలో క్రీ. శ. నాలుగవ శతాబ్ది వానినిగా
 నిర్ణయించినారు. అందుచేత పరిమళ
 చోళుడు క్రీ. పూ. 6 వ శతాబ్దివాడు
 కాబట్టి ఈ అమరుడు ఏవిధంగా మంచిగా
 ఆకాలానికి చెందడు. అందుచేత వ్యాసుని
 వలె ఇతడుగూడ అపేరు గల ముగ్ధుడు
 కావలెను.

నామలింగానుకానకర్ర అమరసిం
 హుడు. ఇతడు కేవలం అమరుడు. అతడు
 మైత్రుడు. వివాహితభదంగాని భవాళగాని

అందపు. ఇతడు మలం వట్టింపు భవాళ
 రెండూ కలవాడుగా కనిపిస్తాడు. ఇక
 వీరినడుమ గుణపాతం నేరుకన్న కప్పు
 మర్చి చేయటం మానవ అక్షణంగాడు
 కాబట్టి విశ్వకర్మకు దూషించి తత్పరిటా
 రంగా మూల స్తంభరచిన చేసిన అమరు
 డెవడో! ఇంకా ఇట్టి అమరుల నెందరిని
 సృష్టించినారో ఆ అమరులకే ఎరుక.

ఇతని కథను పరిమళచోళ చరిత్రమేర
 యక్షగానంగా మూటకొడూని గోప
 యాచారి గారు, యక్షగానంగా ముగ్ధుడు
 చిత్రవధమేర వచనంగా రచించినారు.,

ఇక ధీరజన మనోవిర జితంలోని
 రెండవ కథ గోపరాజు రామనగారిది.
 మొదటికథలో కొంత తురాని వ్యాయ
 ఉంది. ఇది అచ్చమైన చరిత్రాధారాలు
 గలది. ఈ రెండవవంతు కావలెంబం
 గూడ చాటుతుంది.

అమరునికథ పూర్వం ఎత్తుడో జరిగితే
 ఇది క్రీ. శ. 11 వ శతాబ్దిలో జరిగింది.
 విశ్వకర్మ సాహిత్య ప్రకారం ప్రాచీన
 చోళులంతా విశ్వకర్మ భక్తులుగా కనిపి
 స్తారు. వారి ఆస్థానాలలో మునుముయా
 చార్యులులే రాజగురువులుగా ఉన్నారు.
 కాబట్టి వారికి సంబంధించిన కథలన్నీ వారి
 కాలంలోనే గడిచినవి. కరికాలయః క్రీ. శ.
 రెండవ శతాబ్దంలో ఉన్నట్లు “శిలప్పది
 గారం” అనే తమిళ కావ్యాన్ని బట్టి
 తెలుస్తుంది. ఆ కథ వడిచిననాటినుంచీ
 రాజాస్థానాలలో వీరు ఆచార్యులుగా
 ఉన్నారు. ఆ తరువాత పాండ్యదేశంలో
 జరిగిన దుర్బతున పిమ్మట కిరి పీఠాలునామ
 రసికమైనవి. ఇది ఎట్లా ఉన్నా ఆ
 ప్రాచీన చిహ్నంగా నేడు కరికాలుని
 మూలపురుషునిగా చెప్పుకోవే (ఏనువ)
 చోళుల కావనాలలో మూలవిశ్వకర్మల
 తురాగమైన మూలస్తంభంలోని “నమ
 స్తుంగళిరక్కుంబి వంశ్ర చామర చారవే,
 త్రిలోక్య వగరంధమాం స్తంభాయ

శంభవే.” అనే మంగళకోశం ప్రారంభ
 స్తోత్రంగా నిలిచింది.

గోపరాజురామ క్రీ. శ. 1144 నాటి
 వాడు. ఆయన ఒకప్పుడు తిరువతియ్యార
 చేసి తిరుగు ప్రయాణంలో సురైపల్లి
 తాలోకాలాని మోతం గ్రామంలో ఒక
 బ్రాహ్మణుని యింట విడిచినాడు. అప్పటి
 వరకు గ్రామకరిడీగా అన్నీ బ్రాహ్మ
 ణులకే ఉన్నవి. ఆవాడు ఆ బ్రాహ్మణుని
 యింటిలో తండ్రిగారి అద్దకం ఉన్నది.
 కాని అతడు సర్కారుకిస్తు చెల్లించటా
 నికి బాత్యం చేస్తున్నాడేమో! కరణం
 గారు అద్దకం అనియ్యావా మోడక అతనికి
 బొందగొయ్య కేయించి వాడటం, రామన
 అదిమాచినాడు.

ఆయెడు అనగా క్రీ. శ. 1144 రక్తాక్షి
 పితృ అమావాస్యవాడు సూర్యగ్రహణం
 కలుగగా గగనతీ మహారాజు కృష్ణానదికి
 రాగా అక్కడికి వెడవలెవ్వరూ రావటం
 డాకట్టడి చేసితానే సంకల్పించెన్ని
 స్నానంచేయించి దానంగా మహారాజు
 గారిచే ఏడుగడియలు రాజమండ్రుకి పొంది
 అంతవరకు తాను సిద్ధం చేసి ఉంచిన
 కరిడీకం ఫర్కూనాలపై దాన్ని ముద్రించి
 సమయం అయిపోగానే ముద్రికమర్చి రాజు
 గారి వశం చేసి పత్రాలు తనవారికి వంచి
 నాడు.

ఈ రామనగారు యాజ్ఞ బల్లార్లుడు.
 అందుచేత మొదట తన వారికి అనియ్యా
 వాలు వంచి వారు వడసిన తర్వాత
 తక్కినవారికి పంచివాడు. దానిలో ఆశా
 డినుంది నియోగలలో యాజ్ఞ బల్లార్లు
 ప్రథమకాళువారు తక్కినవారు ఆరు తల
 వారు అయినారు.

గోపరాజు రామనగారు చేసిన ఈ
 పనితో ఒక్కనాటిలో విశ్వ బ్రాహ్మణుల
 కరిడీకాలన్నీ పోయినవి. ఈతరాయిలో
 ఒక్క మూసాబక్తులవారు మాత్రం
 ఎలాగో మిగిలిపోయినారు. ఈ విషయం
 విశ్వబ్రాహ్మణ కరిడీకాల చుట్టూ

బాపిరాజు కథలు - సంభాషణా చాతుర్యం

- డాక్టర్ వి. సిమ్మన్న.

కథలోని ముఖ్యాంశాల్లో సంభాషణ ఒకటి. కథకుడు తన కథలోని పాత్రల విషయ గుఱతల స్వరూప స్వభావాన్ని ఈ సంభాషణ ద్వారా వ్యక్తం చేస్తాడు. కథాగమనం కోసం, పాత్రల చిత్రీకరణ కోసం కథకుడు తనకు అనువైన చోట సంభాషణల్ని వినియోగించుకుంటాడు. వాస్తవిక, జీవితంలోని సంభాషణల మాదిరిగానే కథలో కూడా తీర్చిదిద్దడానికి కథకుడు కాయకల్పన ప్రయత్నం చేసి కథన సంభాషణాచాతుర్యాన్ని చూపుతాడు.

కథలో ఈ రకమైన సంభాషణలే ఉండాలని ఓయను నిబంధనలు ఏమీ లేవు. ఈ సంభాషణలు విషయ, సంఘటన, స్పృహ, ఇతివృత్త, హాస్య, చమత్కార, ప్రధానంగా ఉండవచ్చు. కాని వాస్తవిక జీవితానికి దగ్గరగా వుండాలి.

చెప్పండి. దానిని ప్రోచాలి అమ్మి వారాయంగా రచించారు.

ధరణమనోవిరాజితంలో ఈ వృత్తాంతం ప్రోక్తమనేరాయల కాలంలో జరిగినట్లు చెప్పబడింది. కాని క్రీ. శ. 1149 వరకు కాకతి రెండవ ప్రోతరాజే ఉన్నాడు. కాబట్టి ఈ గణపతి మహారాజ గణపతి వింశయ దని ప్రొత్త వారాయంగా రచించాడు. ఈ కథలో ధరణ మనోవిరాజితం ముగిస్తుంది.

ఇక కవితా దృష్టితో కాదుగాని ఒక జాతి చరిత్ర దృష్టితో చూచి నట్లయితే రమ్య పుస్తకం అయిన తలవిన వానిలో ఒకటి. సంభాషణలు రెగిరగా అందుకు వూరుతూ ఆగిస్తాను.

బాపిరాజుగారు తన కథల్లో ఆంధ్రో ద్వయం గురించి, స్వాతంత్ర్యోద్యమం గురించి, సమకాలీన రాజకీయ విషయాలని గురించి, లలిత కళలను గురించి, జాతి మత వల తేడాంతర కళలు మున్నగు విషయాలను గురించి సంభాషణల ద్వారా చర్చిస్తారు. ఆయన సంభాషణలు చదువు తూంటే పాత్రలు, కళ్ళ ఎదుట కనిపిస్తాయి సంభాషణాచాతుర్యంలో బాపిరాజుగారు సాటిలేని మేటి.

ఆయన సంభాషణలు సహజంగా, స్వాభావికంగా, వివరణాత్మకంగా, ప్రయోజనాత్మకంగా ఉంటాయి. ప్రధాన కథకు ఎటువంటి అటకాల్ని కలుగ జేయవు. అంతే కాక కథకు అతిసన్నిహితంగా, సంభాషణలు పాగుతాయి కథకు సంబంధం లేని సంభాషణలు బాపిరాజుగారి కథల్లో కనబడవు. అదే ఆయన సంభాషణల్లోని ప్రత్యేకత. వీరి సంభాషణలు చిన్నవిగా ఉంటాయి. వీనిని కొన్ని విధాలుగా వర్గీకరించవచ్చు ఈ విభజనను సోపత్తికంగా పరిశీలిస్తే బాపిరాజుగారి సంభాషణా చాతుర్యం వ్యక్తమౌతుంది.

1. కథకుడే ఒక పాత్రై మరో పాత్రతో సంభాషించడం

కథలో తానే (రచయితే) ప్రధాన పాత్ర వహించి మరో పాత్రతో మాట్లాడటం. 'మూర్ఖుడు' కథలో బాపిరాజుగారు ముఖ్యపాత్ర ధరించి కథానాయక మూర్ఖుడుతో మనోజ్ఞంగా మాటలాడుతాడు.

'మధ్య కళాకపస్త్రిని విశావా? కళకోసం, కళావధికోసం, కళాపరమార్థంకోసం ఎన్ని సంవత్సరాలనుండో మనస్సులో, భౌతిక జీవితంలో మృదయంలో వెతుకుతున్నాడు. అందుకనేకదా! నేను నీ ఎదుట సాక్షాత్కరించింది! రాత్రి త్రవేసి సంగమ పవిత్ర దర్శనము చేతువు గాని!

2. పాత్రల తేర వెనుక కథకుని సంభాషణం

కొన్ని కథల్లో పాత్రలు మాట్లాడి నట్లు అనిపించినా కథకుడే తేర మురుగు ఉండి తన ఆభిప్రాయాన్ని సంభాషణ ద్వారా కమనీయంగా చెబుతాడు. ఇటువంటి సంభాషణలు 'వింధ్యచిలం', 'సంగమేశ్వరిం', 'వడగళ్ళు' కథల్లో కనిపిస్తాయి.

3. పాత్రోచిత సంభాషణం

బాపిరాజుగారు తన కథల్లో ఆయా పాత్రలకు అనుగుణంగా పాత్రోచిత భాషను ఉపయోగించి పాత్రలకు, తద్వారా కథలకు సహజత్వాన్ని కలుగ జేశాడు 'లచ్చిమి' కథలో పచ్చలయ్య, పైడమ్మల సంభాషణ ఇందుకు పరిమోదా పాఠా ఇందులో వీరద్వర్ భాష, ఉచ్చారణ గ్రామీణుల సంభాషణల ప్రతిబింబాలు.

పచ్చలయ్య 'పైడమ్మా! నీకున్న దంతా సరేమే! నాను మృతిమేటి చేసితి క్రి! బగవంతుడు రచ్చించాలి. ఎవ్వో ఏ అమృతాకో దణ్ణా లెట్టుకుంటా ఉండంతే!

పైడమ్మ బాబూ నన్ను పంపిస్తాడు నీ అల్లుడు. నాకు బయటే రేదయ... కమ్మ కత్తి నాతోన్నది నాకాడి కొచ్చాడు. యేటి నేయమంతపు పచ్చలూ బాబూ?

4. సంభాషణల ద్వారా పాత్రల స్వభావం

రచయిత సంభాషణల ద్వారా ఆయా పాత్రల మనస్తత్వాన్ని పాక్షాత్కరింప చేశారు. 'అశ్రుబిందువు' కథలో ఒక వ్యాపారస్థుని వేల రూపాయలతో కూడిన 'పన్న' బంగారు ముద్రగర్త పడిపోతుంది. దీనిపై ఆ 'పన్న'ను చూసి కాచి, వ్యాపారస్థుడు ఆశ్చర్యంతో అతనికి ఇస్తుంది. వ్యాపారస్థుడు ఆశ్చర్యం చెంది, దీనిపై ఆశ్చర్యంతో ఈ దబ్బి పట్టుకొని యింటికి వెళ్ళి తన పోయావా అని అంటాడు. దీనిపై, నాకు ఒక పైసా సరిపడుతుంది అడబ్బుంతా నాకొద్దో చెబుతుంది ఆ సవయంలో వాళ్ళిద్దరికీ చక్కని సంభాషణ జరుగుతుంది.

'నాకు మీ రియ్యదలమోస్తూ

దీచ్చుం ఇయ్యండి

అయితే ఏమీ యీయను

నా అదృష్టం

ఒక నూరు రూపాయల నోటు ఇస్తాను

నువ్వు పుచ్చుకుతిరాలి

నద్దు దొర! నాపైసా నాకయ్యింది.

ఇష్టమంటే అలా యివ్వండి'

ఈ సంభాషణ ద్వారా దీనిపై ఆశ్చర్యం చెంది, దీనిపై ఆశ్చర్యంతో ఈ దబ్బి పట్టుకొని యింటికి వెళ్ళి తన పోయావా అని అంటాడు. దీనిపై, నాకు ఒక పైసా సరిపడుతుంది అడబ్బుంతా నాకొద్దో చెబుతుంది ఆ సవయంలో వాళ్ళిద్దరికీ చక్కని సంభాషణ జరుగుతుంది.

5. సరస సంభాషణ

'తూలికా వృత్తం' కథలో వాణి ముందరి నరసింహారావుల సంభాషణ సరస సంభాషణ. ఇటువంటి సంభాషణలు, కథను కోభావంతిం చేస్తాయి.

'ఏమండోయ్ ఓబలయ్యగారు! నా ఆజ్ఞలను పరిపాలిస్తా మన్నాను. మరచి పోకండి. వివాహముహూర్తం కావడం వల్ల అధికారం చెలాయిస్తా వేమిటి? ఇదివరకే మనస్సులు, ఆత్మలు కలిగాయి.

ఇంక దేహాలు మాత్రం కలియాలి. అంతే నాకు సగం అధికారం వచ్చింది. సగంక లుపు తెరవడం, సగం కలుపుమూయడం.'

6. హాస్య సంభాషణ

బాపిరాజుగారు స్వయంగా హాస్య క్రియలు. తన కథా పాశ్చాత్యంలో ఆ నేక-బోట్ల మనోహరంగా హాస్యం భాషణల్ని చేశారు. 'టాంబుడలో' కథలో నీనా, రామల సంభాషణ హాస్య సంభాషణకు ఉదాహరణ.

7. చిన్న పిల్లల సంభాషణ

'కొండపైర కొవెల కొండ క్రింద కొలను' అనే కథలో చిన్న పిల్లలైన దక్కీటి, నరసింహుల సంభాషణ కడు రమణీయంగా ఉంది.

8. స్వగత సంభాషణ

ఒక పాత్ర తనలో తానే మాట్లాడుకోవడం స్వగత సంభాషణ. ఈ సంభాషణ ఏకపాత్రాభినయం వంటిది. దీనిని ఆత్మసంవాద మని కూడా అంటారు.

'హిమాలయకృష్ణ' కథలో రామానంద లాల్ తన మనమండిని హుగ్లీ నదిలో పార వేస్తామని అనుకుంటాడు. ఇంతలో 'ఏయి వెట్టి బ్రాహ్మణులు! నీకా పిల్లలులేరు భగవంతుడు ఈ బాలకుడి నీకు ప్రసాదించాడోయి' అని ఎవరో గంభీర స్వగత తన చెవిలో పలికేనట్లు అనిపిస్తుంది. అప్పుడు రామానందలాల్ తన ఆనందం మాట్లాడు స్వగత సంభాషణకు మంచి ఉదాహరణ.

'తన వృద్ధయం కళ్ళోట్టకం కాదు. తాను కటికివాడున్నా కాదే భగవంతుడా దారేది? తెన్నేని?

ఎవరికైనా పెంపకం ఇస్తే!

ఎవరు తీసుకుంటారు?

తానే పెంచుకోవాలా? ? ?

ఎట్లా? ? ? ?

ఎవరి పిల్లలతో పెంచుకునేందుకు తీసుకు వచ్చానంటే ఎవరేమంటారు.

దిక్కులేని పాపడుదొరికాడనవచ్చుగదా!

9. ప్రశ్నోత్తర సంభాషణ

కొన్ని సంభాషణలు ప్రశ్నల పరం పరతో పాగుతాయి. 'నసుబాబుడు' కథలో నసుబాబుడు తనకు కలిగిన ఆను మానాల్ని తీర్చికోవడం కోసం అరవింద దేవతో ప్రశ్నల వర్షం కరిపిస్తూ మాట లాడుతాడు.

10. వాదప్రతివాద సంభాషణ :

ఏదైన ఒక విషయాన్ని తీసుకొని చెర్చించడం వాదప్రతివాద సంభాషణ. 'నంగ మేళ్ళరం' కథలో కృష్ణ వేణీ నర సింహారావులకు ప్రశ్నోత్తరప్రతివాద సంభాషణ వాగ్వివాదాలు వస్తాయి. ఈ సంభాషణ చాలా బాగా పాగుతుంది చివరికి. కథకుడు రాష్ట్ర సమస్య విడిచిపెట్టి దేశ సమస్య గురించి పాటుపడ మని హెచ్చరిస్తాడు. అసలు రచయిత ఈ కథ వ్రాసింది కూడా అందుకోసమే.

'దేవుడు' కథలో కూడా విశ్వేశ్వర రావుకి అంగ బాలికలకు వాదోపవాదాలు వస్తాయి. 'వింధ్యాచలం'లోని సంభాషణ లన్నీ వాద ప్రతివాదానికి సంబంధించి నవి.

11. అనుసరణ సంభాషణ

ఒక వ్యక్తి ఒకమాట అన్నప్పుడు మరొక వ్యక్తి ఆ మాటనే స్పష్టం చేయడం అనుసరణ సంభాషణ. 'వింధ్యాచలం' కథలో అనుదముయి, బ్రహ్మ, శ్రీశైల, శ్రీశైల వ్యయిల సంభాషణ ఇంతకు ఉదాహరణ.

12. ఆత్మరసంభాషణ

'అనురక్త' కథలో తమిళం, వైకుంఠరావులు అనుకోకుండా ఒకచోట కలుస్తారు. ఆపుటివాళ్ళ సంభాషణ ఆశ్చర్య సంభాషణ.

వేదాంతం, కళలు మొ॥

యాల్పపై సంభాషణం

రాపరాజాగారి కథల్లో అనేక చోట్ల
అంతం, కళలు, జాతి, మత, వల,
శ్రీయ, ఆర్థిక, సామాజిక - మున్నగు
మూలపై విపులంగా సంభాషణలు
వెళాయి.

ప్రకృతిని స్త్రీగా భావించిన

సంభాషణం

లచ్చిమి' కథలో పచ్చలయ్య తనకు
రెండేకరాల మాగాణి పొలాలకి
చ్చిమి' అని పేరు పెట్టుకొంటాడు
కళాలం తర్వాత లచ్చిమికి పెళ్ళి
లాలని ప్రయత్నిస్తాడు. ఆ సమయం
లచ్చిమి, పచ్చలయ్యల సంభాషణ
రమ్యంగా ఉంటుంది.

చ్చలయ్య: నా కన్నతల్లినిగా వంటా?
చ్చిమి: ఆయ్యా! మంచి మొగిల్లినానే
యకొంటాను గాదెంటి?

చ్చలయ్య: ఎప్పుడైతే నుంకవు లచ్చిమి!
చ్చిమి బాబూ! నీ కందుకంత గొడవ?

రానే పెత్తనాను గాదంటా!
కొండపైన కోమల కొండ క్రింద
ను' కథలో నరసింహం కోనేరును
గా భావిస్తాడు. వారిద్దరు దేశంలో
లికున్న రాజకీయాల్ని మరియూ ప్రపం
లో జరుగుతున్న అనేక విషయాలని
చి కడు హృద్యంగా మాటలాడు
వారు.

గొన్ని సంభాషణలు మధ్యలోనే
పోతాయి. మరొకన్ని సంభాషణల్లో
యిత మధ్యమధ్యలో వ్యాఖ్యానించు
టూ పోతాడు. ఇంకా రాపరాజా
కథాసాహిత్యంలో సహజ, యశే
స గూఢార్థి, మాతాత్, రాదీమితా,
లీయ సంభాషణలు చోటుచేసు
న్నాయి.

అ శ్లో దా టి

- శ్రీ జి. ఎ. ఎస్. ఎస్. సోమయాజులశర్మ ఎం. డి. (టిబల్.)

వాణి మదత్రమర వేణి విపజ్జచువ

ఓణి నమ త్సరపర

శ్రేణి ద్వగబ్బ విజి శ్రేణి సుధామధుర
వాణివకాంబుజ ధివా॥

ప్రాణీభవత్సు కవి వాణి వధీ గళకృ
వాణి వికాం పులివ

శ్రోణికుకాస్త్ర మణి వాణి జగత్ప్రియత్ర
రాణి కుధం దిశు నః.

అశ్వధాటి వృత్తము సంస్కృత
కవులది మిక్కిలి ప్రేమమైనది. ఆధుని
కాంధ్రకవులకంటె దీనిని కమ కావ్య
మాలలో బ్రహ్మగించిరి. ప్రమర ప్రచా
రముగల వృత్తరత్నాకరాది సంస్కృత
చ్చందో గ్రంథములలో గాని, యిప్పు
కవియాద్యాంధ్ర చ్చందో గ్రంథములలో
గాని, దీని లక్షణము లేదు. కావున
దీని లక్షణము సహగ్రముగా నిచ్చట
బ్రస్తాదంతఃబడు చున్నది.

శ్రీ వేంకటాద్వయ మహాకవి రచించిన
'విశ్వగుణాదర్య' చంపూకావ్యము నంతరి
'కామోద్విరగణ భిమానవద్యునిజ
నామాలి లామగరిమా'

అను శ్లోకమునకుఁ బదార చంద్రికా
వ్యాఖ్యలో శ్రీ రాంకృష్ణ కాశ్రిగాయ
అశ్వధాటి వృత్తము అస్యలక్షణం వృత్త
రత్నాకర సోపానభ్యుతే దితవృత్తే వ్య
స్థాంతర్యామి॥' అని చెప్పివారు.

ఈ విధంగా రాపరాజాగారు తన
కథల్లో అనితర సాధ్యమైన సామర్థ్యం
తో సజీవపాత్రల్ని సృష్టించి, పాత్రలకు
తగిన సంభాషణ చాతుర్యాన్ని ప్రదర్శించారు.

సంస్కృత లాక్షణికులు దీనిని
'మత్తేని' వృత్తమని పేర్కొనిరి.

మత్తేనివాడు కిల వృత్తేషు వృత్త మభి
ధత్తేన్యోకొఽపి కవిరా, క్షౌర్యగళో
నగి నాగోపమోఽస్తి నచ, వృత్తం
సమాన మనునా॥ (వృ. మ. శ్లో. 4.38)
అని వృత్త మణికోశములో శ్రీనివాసకవి.
2. మత్తేభాష్యం రథ ముజ సరవగ
య్యక్తం స్వర్య ఫణిభిన్నమి
అని మందార మరండ చంపువులో
శ్రీకృష్ణకవి.

3. వృత్త విచిత్ర రాయాయణమనందలి
'వందాం భక్తజన' (యద్ధ - 49) శ్లోక
వ్యాఖ్యలో 'మత్తేధం వృత్తమ్-తో-బో
యజ్ఞ సరనగాః పంక్తి మార్యయతి
మత్తేషు మృతకథితమ్' అని యియ్యగారి
భగీంధ కాశ్రిగాయ.

4. యదవాభ్యుతము నందలి 'లోలా
పరచ్చన' (4-28) శ్లోక వ్యాఖ్యలో
'మత్తేనివృత్తమ్' అని యిప్పుయ్యదిక్షి
తులు. ఇచ్చట దీక్షితులు వాద లక్షణము
నుదాహరింప లేదు.

5. కవి శేఖర చంద్రశేఖర భట్టు
'వృత్త మృత్తికము' లో దీనినే 'మదా
ల' వృత్త మని పేర్కొనించినాఁడు.
కర్ణం జగారంస యిన్యం విధేహి

సఖి! కర్ణం తరః వరు రసం
హరం నవార మథ కర్ణం వరేంద్రమిహ
హస్తం విధేహి చ తరః!
మూర్ఖశ్చ సప్రయతి కిర్యాద్యథాభిరుచి
కశ్చాద్య సో చ విరతిః
శీత్రద్యయేన విరు వాదాంతి వర్ణమితి
వృత్తిమ మదాలస మితమ్!
యథా -

శంభో! జయ ప్రణమ దంబోజపాద విధి
దంభోళి పాటి తిరనే!
రంభోయగాధ పరి రంభోపభోగ విధి
రంభోపగీతి సతతమ్!
స్తుభోదయ ప్రణత బంభోపఘాతిశు
దంభోపశర్వితశో!
రంభోదర ప్రతిమ శంభో! జయమతివి
దంభోధి నిర్ధన విధో!'

యథా...
మందాకి నీ పులిస జు చార దామకర
బృందార కార్పిత విభో!
సారాయణ ప్రభుర సారాద విధృతుర
నారాధి దుష్కృత తతా!
గంగాచలాచలతి రంగాశరీ ముకుట
రంగావనీ మతి రటో!
గౌరీ రంగపాణి గౌరీ కృతార్థ తత
గౌరీ దృశీ కుంతితా॥

యథావాక్య ద్వైధ ప్రసితామహా
మండితాఖ్య శ్రీమద్రామచంద్ర భట్టకృత
సారాయణాష్టకే
మందాకిణీ కరదీందా వఖండమచి
బృందావన వ్రజవధూ॥
బృందాగజచ్ఛలన మందాన హాసకృత
నిందార్థ పాదకథనమ్,
మందావబిర్భవర విందానశ్శిఖిత
బృందాక్షేపక కృత॥
చ్ఛందాను వృత్తి మిహ నందాత్మజమ్
భూన మందాకృతిం హృది ధితే॥
ఇత్యాది మహాకవి బ్రహ్మరేషు శతశః
ప్రత్యుదాహరితాని.

6. 'వాక్యైర్భయం లో దుఃఖభంజనకవి
జీవితే సిత స్తుభ' వృత్త మం నుడివి
పాడు
'ఉత్తం సిత స్తుభవృత్తం త ఛా యజన
రాజో నురు ర్మది తిదా'!
దుఖ భి జన కవి మహాత్మయైవ మహా
మహాపాధ్యాను శ్రీశరీరసాన కవి
చక్రవర్తు జీవితే 'పరి స్తుభ' వని
'యశ్వధాటి' యనివాక్యైర్భవ్యాఖ్యలలో

వేగ్యనిశాన 'ఉత్తమితి, యది ప్రతి
పాదం తగణ - భగణ - యగణ-గగణ-
నగణ - రగణ - నగణ - గురవః స్వ
స్తదా సిత స్తుభక శామకం వృత్త
ముక్తమ్! శేషే శేటి శేషః! 'పరి స్తుభక'
ఇతివీ నామాస్య బోధ్యమ్! 'అశ్వధాటి'
ఇతివీ నామాస్య శేచి ద్వదంతి'.

ఈవిధముగా నీ యశ్వధాటి వృత్త
మనన మరేధము, మదాలసము, సిత స్తు
భము మొదలగు నామాంశరము లున్నను
శ్రీకాలిదాన మహాకవి రచించిన 'చేటి
భవన్నిభాభేటి' యను దేవీస్తుతి స్లోక
ముల కశ్వధాటి వృత్త మనియే లోక
ములో వ్యవహరించును.

చేటిభవన్నిభాభేటి కదంబవన
పాటిపు నాకటలీ
కాటిర చారు తిర కాటి మణికిరి
కాటి కరంబితపదా॥

పాటిం గంధికుచ కాటి కవిత్వ పరి
పాటి మగాధి పసుతా॥

ఘోటి మగాధిక ధాటి మదారముఖ
నీటి గజన తినుతామ్.

అను స్లోకములో 'ఘోటి'నల దధిక
ధాటిను అని వ డి యా వృత్తపామ
మశ్వధాటి యని కాలిదాను భస్మనింపఁ
జేసినాడు. అందువల్లనే యందు ముద్రా
లంకాంము.

మూర్ఖార్థ నూదనమ్ ముద్రా
ప్రకృతార్థ పరై పరై॥
నిరంబ గుర్వీ తరుణీ
దృగ్మగ్న విపులా చ సా॥

అని మళలయానంద లక్షణము.

కాలిదాను పాటికే జీని కశ్వధాటి
యనుపేరు ప్రసిద్ధమైనచో లాక్షణికులు
జీని నశ్వధాటి యని యేల పేర్కొనలే
దన్నచో వినుడు ఏ వృత్తముయొక్క
లక్షణ మార్పకము నందే చెప్పవలయు
నని భాందస మత్యాద. అశ్వధాటి పద
మశ్వధాటి వృత్తములో నిమిదదు.

అందువలన నశ్వధాటిని మరేభ
వృత్తమని లాక్షణికులు వ్యవహరించిరి.
ఇట్లు జీనిలక్షణము చెప్పబడు
చున్నది.

అశ్వధాటి వృత్తమునందుఁ బాదము
నకు 22 అక్షరము లుండుటచే నిది
యాకృతి చ్ఛందోబాధ మని స్పష్టము.
ఆకృతి చ్ఛందనమునంగుఁ బుట్టిన వృత్త
ములలో నిది 1925 509 త వృత్తము.
ఇందుఁ బ్రతిపాదమునందు 'తథయః పుర
నగ' గణము లుండును. 7-14
అక్షరములు యతిస్థానములు 8-15
యతిస్థానములలోఁ బ్రాసయతి యుండ
వలయును, అనఁగాఁ బాదము నందు
2-9-16 అక్షరములు సమముగా నుండ
వలయును. ప్రాసాక్షర మనువ్యాస యొక్క
మైనచో సర్వత్ర యనుసార్య యుక్తము,
ద్విత్వాక్షర మైనచో సర్వత్ర ద్విత్వాక్ష
రము, సంయుక్తాక్షర మైనచో సర్వత్ర
సంయుక్తాక్షరము నుండవలయును.

సానుసారాక్షర ప్రాసము,
సంపారలంపటి రంపాత్మకస్యమమ
కంసాది రేవ కరణమ్

ద్విత్వాక్షర ప్రాసము,
ఉల్లోలనస్యమృతి కల్లోలిని కలితి
హల్లోహలస్య మన మోమ్
సంయుక్తాక్షర ప్రాసము,
దుర్ధాం తనూఘటిక భర్తాం నమద్విజ
వర్ధాం నయామి సతతమ్

ప్రాస విషయములో నాంద్రులచే
వాల్మీక్యుడు మార్తమే స్వీకరింపఁ బడి
నను గమన సౌందర్యమునకై యశ్వధాటి
వృత్తమునందు వాల్మీక్యుడు తోపా
టుగా నాన్యమ్యమును గూడ గ్రహింప
వలయును.

'వీణాధరామ్ భజత వాలీం సదాచరణ
రేణులై సమ్యగిగణామ్'
అని చరణమును నిర్మించినచోఁ బద్య
సౌందర్యము మందగించుటయే కాక కర్ణ

శ్రోముగాఁగూడ నుండు నని గ్రహింపఁ బరిణామ.

అలా నతిచర్చరణ లీలానాటి తపిత వాలానాటి నిజభరే

కృత్రిమి ముద్రతిథి కృత్రిమి ముద్రతిమి ముక్తింక చాయనపుడును.

వాల్మీకీపురుష సేవాదంశ్రితి

పాతాళ ధూపముఖరే

మౌనధానమధ ఉష్ణవశోరిమి

పాతాళధ సహితము (4-128)

అని యాదవాభ్యుదయము నందు

దాంత జేసికొను

దాంత భ కజన మదార భూజమర

విందాతి మందర ముఖము

దాంతరారే రథ సంభావయం ప్రదరి

వాల్మీకీ భవంధకము

దాంతరారే నరసింహము మదానదగ

మందరమునందు

దాంతరారే సంగం సుమాతలిక

దాంతరారే సంగం సుమాతలిక

దాంతరారే సంగం సుమాతలిక

దాంతరారే సంగం సుమాతలిక

దాంతరారే సంగం సుమాతలిక

దాంతరారే సంగం సుమాతలిక

సంభావనీతి గుణ శ్రుంబాయిత్య నకు

సంభావనీతి చ కనకము

సంభావనీతి బయనీతి సంభావనీతి స్వరసి

సంభావనీతి బయనీతి సంభావనీతి

సంభావనీతి బయనీతి సంభావనీతి

సంభావనీతి బయనీతి సంభావనీతి

సంభావనీతి బయనీతి సంభావనీతి

సంభావనీతి బయనీతి సంభావనీతి

సంభావనీతి బయనీతి సంభావనీతి

సంభావనీతి బయనీతి సంభావనీతి

సంభావనీతి బయనీతి సంభావనీతి

సంభావనీతి బయనీతి సంభావనీతి

సంభావనీతి బయనీతి సంభావనీతి

సంభావనీతి బయనీతి సంభావనీతి

సంభావనీతి బయనీతి సంభావనీతి

సంభావనీతి బయనీతి సంభావనీతి

సంభావనీతి బయనీతి సంభావనీతి

సంభావనీతి బయనీతి సంభావనీతి

సంభావనీతి బయనీతి సంభావనీతి

సంభావనీతి బయనీతి సంభావనీతి

సంభావనీతి బయనీతి సంభావనీతి

సంభావనీతి బయనీతి సంభావనీతి

4. బాలామృతాంకునిధిపాలా 5. కంబాన

వతిసమిదంతా 6. దాసాయ మనసు

మహానా 7. వ్యంభా కరతత్త్వి 8.

బంధారి వంధి కృప 9. దామాయ 10.

వందాయలోక వరసందాయనీ 11. యత్రా

కయోమగతి 12. ఇంద్రాక్షరీరవతి బంధా

యనునవి స్లోకముల మొదలగు. మందా

క్రాంతమునందు వలెనే యశ్వధాటి వృత్త

రచన యందుఁగూడఁ గాళిదాస మహా

కవిజే యగ్ర తాంబూలము. వేదాంత

జేవత యాద వాల్మీకీర జము నందును,

వేంకటాద్వర విశ్వగుణాదగ్ధము నందును,

అయ్యగారి రామస్వామికాస్త్రి వృత్త

విచిత్ర రామాయణము నందును, రామ

స్వామికాస్త్రి రచించిన నృగ మోక్ష

ప్రబంధ వివరణారంభము నందు నశ్వ

ధాటి నృత్తిము ప్రయోగింపఁబడినది.

‘అశ్వధాటి శతకము’ జగన్నాథకవి

రచించినది కల దని తెలియుచున్నది. ఈ

జగన్నాథకవి 1. హృదయామృత 2. శర

భరాజ విలాస 3. ఆర్యాస్తవరాజ 4. రతి

మన్మథ నాటక 5. వసుమతీ పరిణయ

నాటక 6. నిత్యోత్సవ నవీ బంధ

7. భాస్కర విలాసాది కృతి కర్త యగు

రంజాతరనివాసి యనియు, రసగంగా

ధరకాయఁ దగు మండిత రాజ జగన్నాథుని

కంటే భిన్నుఁడనియు గ్రహింపవల

యును. అశ్వధాటి శతకము యగు జగ

న్నాథకవి తన హృదయామృత కావ్యము

నందుఁగూడ నశ్వధాటి వృత్తములను

వాడినాఁడు. అశ్వధాటి శతకమున

వలన ముద్రంబు బడినందున మన ది

ద్వప్తము. గుండు రామస్వామికాస్త్రిగారి

నీతాకల్యాణ చంపునందు ‘గంగాకర్ణ

నము,’ ఉపాఖ్యానమునాటకము నందలి

‘యంబాష్టకము’ నశ్వధాటి నిబద్ధములు.

క్రితాదిరాజ భాజ్యచరణుల దేశావ

తారస్తుతి - 84 స్లోకములు; రామచంద్ర

కవి ‘దేవవరకృపాచారిక’ ప్రాశస్త్యము

చ్యయము - 71 పుట; మహాదేవ

కవి రాజు మల్లేశ స్తోత్రము
(స్తో. స - 180 పుట); అశ్వారవి 'మ
లాప్తము' (స్తో. స. 289 పుట); భమిడి
పాటి సుబ్రహ్మణ్యుని 'వేంకటేశ్వర నవ
కమా' 'సుబ్రహ్మణ్య నవకమా'; భమిడి
లక్ష్మీవృషింహకాస్త్రి 'నవకవతామతి'
భమిడి కృష్ణకథాన 'గణేశస్తుతి'; తిరు
పతి వేంకటేశ్వర 'కాళిస్తుతి', 'శ్రీకృష్ణ
స్తుతి'; మకళ్య కృష్ణ పండితుల 'గౌర్య
స్తవము' (80-4, 74 శుభరత్న) శ్రాద్ధికా
నక్షత్రాధిపతి కృత్ నిబంధములు.

తెలుఁగువారి యశ్వధాటి.-

తెలుఁగు వాక్యములలో ముట్టమొకట
నక్షత్రాధిపతి కృత్తమును వాడినవారు
శ్రీ వేంకట రామశాస్త్రిగారు. వీరంద్ర
విశ్వనాథాచార్య చంపూవాక్యములలో 'రెండు
చోట్ల మూలాను గుణముగా నక్షత్రాధిపతిని
వాడిరి.

కామాది మోక్షాభిమానిలొకనిజ

నామాభిలాష గరిమక

మైమాని వార్యము భూమాన్ మనో-

కవన పీఠాతింపి మహిమాన్

క్రిమానవియకల సోమానను - నివసతి

ధామానమానితరవిన్

సముదయ లియ్యకని పై మెండుగాఁ -

తెలఁగ, రామానుజాన్ దలచెవత్.

శేదాభిదాను రుపపాదార్యము - నివసతి

కాదాపకవన మనో, తానదాపకవద్భుత

మహిమాపగా స్యదవిసోదాభిజాత భిటి

తిక్, పాదానందివత్ శేదా పలా - కవ

కు'కాదాం మాధవ గుణా, స్వాదాభికుప్తి

యతు మోదాన-గౌర్యరియా తెదాంత

రేఖ మునీన్, ఇక్కడి వేంకటరామకృష్ణ

కవులు సర్వత్ర ప్రాణితులతో పాటు

ప్రతిపాదమునందు 12 వర్ణానుసారము

యతినియతిని గూడఁ బాడించిరి.

అంద్ర భావయందుఁ బ్రాసనియమును

తేని పీఠాదులందుఁ బ్రాసముల యంగ

రింపఁజేయుట వల్లన 'మంజరీ ద్విపద
యందుఁ బ్రాసనియమును లేకపోయినను
(ప్రాసముల చెల్లదు) వృత్తములలో నాల్గు
పాదములందును ప్రాసనియము ముండుట
వల్లను, ప్రాసనియముతో పాటు ప్రాస
యతులుగల లయగ్రాహి, అయ విభాతి
మొదలగు వృత్తములలో యతి నియతి
లేకుండుటవలన, నక్షత్రాధిపతిగూడ
12 తావులందుఁ బ్రాసయతి యుండుట
వలనను ప్రతిపాదము నందు యతినియతి
లేకపోయినను తుల్యులు.

అందువల్లనే శ్రీహరికరాణ లక్ష్మీ
గృహింహాపి మాఘపురాణములో నక్ష
త్రాధిపతి యందు సర్వత్ర ప్రాసయతిని
పాటించి యతిని విడిచిపెట్టిరి.

బాణానురాగధరు రీణా! సదామృద
రీణార్థ సౌఖ్యదఘ్నా!
బాణాయితాద్రిధర! తూణాయితాద్రివర!
విజాముని ముతగుణా!
విజాంక ధారి! సుమ బాణాసవారి! నిరి
బాణానా! వృందభవం
భాదా! శ్రీతామహిమోణామర! నిరి
శాణాధిపా! ఫణిగుణా!

(మాఘ - 8-84)

ఈ మాఘ పురాణమునందు 10 అక్ష
ధాటులు గలవు. అచ్చతెలుఁగులో నడ
వచి యీ యశ్వధాటిని దిలకింపుడు.

ఏఱున్ దల నిలిపి యూయన్ మలన్
సలిపి శేరుగన్ గడించువలనా!
పొరుగ దివందిరుగు పాఱున్ దివిన్
తెరుగు' గొరున్ మెయిన్నగు దొరా!
యొగ్గ నినున్ దొరయు వాయుదగండు
బలు' మాఱున్ దొసంగడఁచుని!
శ్రుం దలంచును జూ చానన్ బానర్డు
గొల' బానన్ బానంచు బిమక.

(మాఘ - 8-87).

శ్రీమిన్నికంటి గురునాథ శర్మగారి
గురుభాగవతములో నచ్చ తెలుఁగులో
నున్న యీ యశ్వధాటి నడకలోని సాగ
కులను బరికింపుడు.

మింటన్ పిగన్ నుడుటి కంటకా పెగన్
గలన్, మింటన్ జూరిన్నిలిపిమే
నంటన్ తెలంది మల దంబం తెలంది
తెన, రుంటం బసంబులున్ శ్రీ
గంటన్ జగంబరయి చుంటన్ మదిన్
దలిసి, కొంటం గడుం దెరువు ము
క్కుంటిన్ నినుం దలంచు చుంటిన్ వడి
స్మయపు, మంటిన్ గొనంబులగపి!

అందువల్లనే సేనుగూడఁ ప్రతిపాదము
నందు యతినియతిని విడిచి సర్వత్ర ప్రాస
యతులను గైకొని వేంకటరామయ యశో
విశాస - శివమావత్యర్థ శుండములలో
నక్షత్రాధిపతి వృత్తమును రచించితిని.
అక్షంప్తి సాఖ్య కణ భక్షిని దర్శన స
మీక్షాభిలక్షింపనవకన్
శిక్షాశ్రిత శ్రుతిప రీక్షాధివారివత్
వీక్షాపచక్షణునవకన్
సాక్షాదృష్టకాస్పతికి దక్షాత్రి శంఖమును
పక్షాభిలక్షింపనవకన్
వీక్షాకృతాధ్వరజ లక్షాశిథానునవకన్
ప్రేక్షాభిలక్షింపనవకన్.

(వేం. య. - 107)

లింగా విభూషిత భుజంగా! జటాశ్రిత
గంగా! కర బృహ్మలిసా
రంగా! చక్రశ్రుతితులంగా! ధరారణ
తంగా! విమక్తి వనితా
సంగా! విభుద్ధ భక్త లంగా! జగదృగ్గణ
చంగా! ప్రపూరితికృపా
పంగా! విచారిభక్త భింగా! శివాయుత శు
భంగా! పెరుల్ పురవారా!

(మూరసుంకె 3 మా ఖం. - 11)
శ్రీ మత్పరమేశ్వరార్చనము.

ఆధునిక కవిత్వంలో కొత్తపుంత వేగుంటు "చింత - చింత"

- శ్రీకాశ్యం అమరేంద్ర ఎం. పి.,

ఆధునిక వచన కవిత్వాప్రక్రియనే ప్రధానంగా ఎంచుకొని పాశ్చాత్య విచార రీతుల్ని బాగా తుల్యీభుచ్యుకొని భావన పరమగాల సరళిలో, ప్రత్యేకమైన ఒకవడిలో రచనలు చేస్తున్న తెలగుకవులలో శ్రీ వేగుంట మోహన్ ప్రసాద్ ను ప్రముఖంగా పేర్కొనవచ్చు. మారుతున్న సమకాలీన సామాజిక పరిస్థితుల ననుసరించి తెలుగుకవి కృత్య పోకడల్లో కూడా మార్పులు వచ్చాయి. ఆ విధమైన మార్పులతోనే తెలుగు వచన కవిత్వానికి వేగుంటవారు ఒక కొత్త గవాక్షాన్ని తెరిచారు. ఈయన రచించిన "చింత-చింత" కవితా సంకలనం అందుకు తార్కాణం ఒక్కసారిగా పాశ్చాత్యసాహిత్యం పోకడలతో తెలుగు సాహితీ క్షేత్రంలో మొలిచిన ఈ సంకలనం ఆ గీత విమర్శకుల కూడా గురియింది. ఇందులో ఆరణ్యకము, ఆన్యాయకము, చోటుచేసుకున్నాయని పలువురు అభిప్రాయపడ్డారు. అయితే కవిత్వాన్ని శేవలం మానసికానందానికీ పుట కూడ పడే సాధనంగా కాకుండా మానవుడి విజ్ఞానముదిగంలాగే చొచ్చుకుపోయే ఆలోచనాత్మకమైన సాధనంగా ఎంచి మోహన్ ప్రసాద్ తన కవితా సౌభాషిని సాహితీలోకించి పెద జల్లారు.

మోహన్ ప్రసాద్ కవిత్వంలో భావ, ధ్వని, కావ్యవస్తువు ప్రధానంగా గోచరించు కావ్యస్వరూపం (*Aesthetic surface*) క్లిష్టతతో రూపొందినట్లుగా అనుభవించి పుష్టైష్ట్యంగా గోచరించే కావ్యస్వరూపం ద్వారానే పారదలను ఆలోచింప జేయాలని కవి ప్రయత్నిస్తాడు. ఇక్కడ కవి చెప్పదలచుకున్న విషయాన్ని పాఠకులు పలురకాలుగా

"ఓసీకో" చేసుకోవాలని నస్తుందని విమర్శ అభిప్రాయం. స్వతహాగా ఆంగ్లపదానుబంధం కావడం మూలన మోహన్ ప్రసాద్ మీద ఆంగ్లసాహిత్య ప్రభావం అధికంగా వుంది. ఆయన తన ఖండికల్లో పలుచోట్ల పాశ్చాత్య సాహిత్యప్రభావాన్ని చెప్పకున్నాడు. విస్తృత జీవితానుభవాలు లోతుల్ని స్పృశిస్తూ మనోవిశ్లేషణనే ప్రధానంగా వ్యవస్థాపక మంతమైన పదజాలంతో నిగతమైన భావనాధారలను ప్రవహింపజేసిన మోహన్ ప్రసాద్ కవిత్వ మంతటా సమాజంపై బాధింపబడుతున్న నైరాశ్య జీవన స్థితిగతులు కనిపిస్తాయి. జీవితసంఘర్షణ వలయాల్లో తిరుగాడే మనసువడే తపన అంతర్లీనంగా ప్రవహిస్తూ వుంటుంది. "చింత-చింత"కు ముందుమాట వ్రాస్తూ 'మోహన్ ప్రసాద్ సామాన్యవస్తువుల ద్వారా ఆసామాన్యమైన సత్యాలను ప్రదర్శిస్తాడు. తనవచన కవిత్వంలో పార్థివదృశ్యాల ద్వారా ఆపార్థివాను భూతులను 'శక త్రింపజేస్తాడు' అంటారు శ్రీ సుజీవ్ దేవ్. 'ఆధునిక జీవిత నైరాశ్యాన్ని చావుబ్రతుకుల దుఃఖ భూయిష్ట సంఘర్షణల వీలైనన్ని కట్కువ పదాలతో వుండి పడుతున్నాడు' అంటారు రోణాంకి అప్పలస్వామిగారు.

కావ్యవస్తువుల్ని అభివ్యక్తి కరించడంలోనూ, ప్రతికల్పి స్వీకరించడంలోనూ, కొత్త ధోరణులు ఆవలంబించిన మోహన్ ప్రసాద్ కవిత్వంలో 'తాత్విక-చింతన, ఆవ్యక్తిజేదన, ఆర్థికవృద్ధియానుభూతి ప్రధానంగా దర్శనమిస్తాయి. మోహన్ ప్రసాద్ తీసుకొనే కవితావస్తువు అన్ని ఎక్కువగా మానసిక దుఃఖాలతో సంబంధించి వుంటాయి. 'నిరీహ' కవితా ఖండికలో ఈ ధోరణి ప్రస్ఫుటంగా కనిపిస్తుంది. ఈ ఖండిక ఒంటరితనంలో

పున్న కవి మనోభావాలు ప్రతిక. ఇక్కడ కవి తీసుకున్న వస్తువు సామాన్యమే. చెప్పదలచుకున్న విషయమూ సామాన్యమే కానీ చెప్పడంలో చూపిన ప్రతిభ మాత్రం అనన్య సామాన్యం. "అట్లా అని

పెద్ద బాధా వుండను వెల్లడిసి గోడలేమో తెల్లబోతుంటాయి విద్యుత్తులెక్కి"

అంటూ కవితకు ప్రారంభించడంతోనే తన మనోభావాలు గడిలోని దృశ్యాలు అట అటే భౌతిక ఛాయలు సుమన్యయం చేయబడ్డాయి కవి ఇక్కడ విద్యుత్తు తాగింది గతాన్ని, వెల్లడిసిన గోడలు ఒంటరితనంలో నిర్మలమైన వృద్ధయాన్ని తలపిస్తున్నాయి. ఆ తరువాతి పాదాల్లో కవి గోడమీద ప్రాళి బల్బిని విషాదానికి ప్రతీకగా తీసుకొని 'కరుమకు పోయిన బల్బిని గోడకు నిచ్చిన వుంటుంది కానీ తీరా ఎక్కేవా డెన్నుడు' అని అనడంలోని ఆంతర్యం విషాదానికి ప్రతిమనిషి దూరింగా వుండాలనే ఆశ. గతాన్ని మరిచే మనిషే. ఆన దానికి హేతువపుతాడని కవి భావన.

'అఖరి ఆశ్రమం' ఖండికలో మోహన్ ప్రసాద్ మునిగిపోతున్న పడవ దిక్కులో ఆరుణ వర్ష పల్లె మోదిని జారిపోతున్న సాయం సంస్కృతాన్ని కమలా కాళిగో పోలుస్తూ ప్రకృతి వర్ణన కూడా చేశారు. నిద్రలో తాగింకా విశ్రాంతి పైట సర్దుకుంటూ నువ్వువడే అంటానీ, ఆవేళానీ, తపననూ, 'అమృతం' ఖండికలో వర్ణించారు. ఆ మనసుకే 'త్రాతా తాగితం' ఖండికలో ఇలా వర్ణిస్తారు.

'నిశ్చిన్త నిర్వాహిత నిత్యం వంగుతూ వుండే సరసు మనకు

చూస్తూవుండాలి ఏ కమలం తులువ కుందో పై'

నిక్కాన్ను వినిపించే నిలక పొడవంటి
వికె దిగుతున్న చప్పుడుగా కూడా కలి
శ్చాన్ని చూపుచవడం కలి ప్రతిభకు
తార్కాణంగా భాించవచ్చు. 'సమ
భూతి' అనే ఖండికలో మూడు ప్రసాద
అనుభూతికవిగా కర్పించిస్తాడు. తన
మౌనము పొందిన ఒకాడొక 'అక్షర' క

భూవైకన్యము భూతిని ఇలా వ్యక్త
పరుపాడు.

పుండరవాసు కీర్తనేదో
ఒక మధ్యాహ్నం

బాటకొక్కడో కాన్యాన్న ఎడలోకి
యూస్తూ నాదస్వరంతో విన్నవ్వుడు
'ఆ మేఘాలు కదలాడినయ్య

గాలి పిచ్చిగా పర్వతాంధ్రం
మిట్టమధ్యాహ్నంలో కూడా పుండర
వాసు కీర్తన కవి మృత్యుం చలించిన
తీరు ఇక్కడ మనకు కనిపిస్తుంది.
మేఘాలు కదలాడడం, గాలి పిచ్చిగా
పర్వతాంధ్రం అయిపోవడం కనిపించిన
ఆనందానికి ప్రతీకలు. అందుకే ఆ ఆనం
దంలో తనాదంలో జగత్తంతా శోభతో
ఛాంది పట్టు అనిపించింది కవికి.

అంటి కిటికీ ఊపల్లోంచి దీపం బయ
టికి పరుగుపోవడం, నీళ్లు చంద్రుని
నాలాక్షణం లోగిటి సాగడిన దాహం
తీర్చడం, ఖగళు ఖగళుయి దగ్గరలోన్న
జలమౌరతో బాటు పైకెగిరిపోవడం
పోయిన్న రైలునాండి లాంటి ప్రయోగాలు
చేస్తూ 'దూరాం అత్యున్నత' పర్వతాని,
చితిజ్వాలకుంటూ కర్మలలో ఊహించిన
మంటల్ని తెచ్చి కేసుకుంటూ 'దేహాన్ని
పూజించుంటూ' ఏదో అనంతమైన శేష
నిచ్చే 'రాంవిర్యం' ఆహ్వానిస్తూ 'దుఃఖాన్ని
అంటుకొనుచు' ఎవడో చూడరక్షణ
భూమ్యాద సదాశ' వంటూ జననం 'అంత
ర్వలలోంచి రాలి ఆంధ్రం' గా, మరణం
'అంతరగ ప్రాకారాలు కూలిన ఆంధ్రం'
గా భావిస్తూ 'అంతరంగంలో ఎవ్వడో
గాని వెల్లని ఆటకొ ఆహించువుని
పైతం అలాగ్గా ఆర్పి తానే కీర్తిమేవా
ర్ష్య మిచ్చే మిగులువానిమా' తెరా
గ్యాన్ని తర్కిస్తూ 'వృద్ధ వృక్షం సమూ
లంగా లేచి మహాపర్వతంలో ఓ చిన్న
రాతినిని సరాళతో పాలు చేర్చునదా
నికే కానియమయే యుగ చైతన్యమనే 'పిల్ల
గాలి' కోసు పిలుపు ఇస్తూ కవిత్వారచనకు
పాగించారు మోక్షప్రసాద.

చిట్టెబాబు వీణాగానము

- కవిరత్న శ్రీమసంతరావు రామకృష్ణ
రావు ఎం. ఎ.,

* నీ కొనగోటి మీట రవ

జించిన వీణీయనాదమందు, న

స్తోతరరంగ కృష్ణులు

శ్రోతల వీనుల విందునేసి; వి

ద్యాకలితుండైన భవ

దద్భుత వైశిక ప్రాభవంబుతో

నా కవనంబు సంతసము

నన్ వెలగొందు నలంచు నెంచెదన్!

* వీణావాదన విద్యయందు భవిలో

వేరెవ్వరికీ సాటిగా

రాణింపంగలరే? సురస్వలికిగా

రాబంతు తుక్కుండైన

వాణిదేవి విలాసవైభవమున

వర్ణిల్లగాజేయు ని

క్యాణంబున్ విని మోదమందదురుసం

భావ్యాను భావంబుగన్!

* సాహిత్య సంగీత సామ్రాజ్య మేరెడు,

నలువ పడంతికే నతులు నేసి,

విఘ్నంబు వారించి విబుధుల పాలించి,

యలగెడు గణవాళుల సర్వనేసి,

తనగానమాధుర్యమున సంతసము గూర్చు

నారద ముని వందనము లిడుచు,

గానముచేత రాల్చరింప జేసెడు

కిన్నెరిలకు నమస్కర్మకు లానర్చి,

నీడు వీణాప్రభావము నిరతిమధుర

భావమెంతయంగ చేసెడు, ఫణితి చూచి

నావు నీ దగు విద్య సన్మాన్యమయ్యె!

వైశిఖలలోన నీక్షిప్త వరులుగాక!

* మధుర మోహనరాగ సంపదల కూర్చి

వైశిఖరదైన యోచిట్టి బాబు! నీకు

నాయురాలోగ్య భాగ్యము అందజేసి

వాణి గాపాడుంగాక! వైభవముతోడ.

(వికాఖనగరములోని, వివేకానందమంది

రములో చిట్టెబాబుగారి వీణావాదనమున

కలిగిన నాభావమున కిచ్చియొకకల్పనము)

శరచ్చంద్రిక

- శ్రీ ఆద్యైవల్లి లక్ష్మీనాథమి. పి. వి. యాడి.

శారదమేలి తక్కులప

సంకుల నొంతర, ప్రేయసి ప్రేయలో

శోరి వరస్పరంబుగడు

గుట్టుగ జాలిలి చేతక బంపు నిం

పారెడు ప్రేమలేఖలహా

యర జరి, శారదచంద్ర చంద్రికా

వారణ రాత్రిలన్ నయన

పర్య మొనర్చుచునుండే గంటిరే?

జగతిన్ సాంద్రముగాఁగఁ బూచినవి పు

చ్చర, తస్మి కాలాంత తా

గగనంచే వననంబుగాఁ బఱచిన

కన్య దానిపై విండినా

రఁగఁబోనన్ జామి యన్న భావము తెం

ర్పంగా శరచ్చంద్రిక

మిగిలేన్ స్వచ్ఛత రామృత ప్రసృత సా

మించినభద్రద్యుతిన్!

వెన్నెల కారు కాం కుచి

జన్మల పులులకెల్ల దృప్తిగా

వెన్నెలమిందు నేసి, కను

విండవరింపఁగఁ చేతుకాళికన్,

వెన్నెల వన్నెఁ గదెగని

వీంచుచు నుండిన సుందరతా

సన్నుతిపాత్ర కారదయె

శారద, వెన్నెలలన్ ఘటింపరే!

ఇలనాకాళ వికాసభావమునక్

వృక్షేణుమరక్త మ్మిఁబూఁ

జాలు దట్టంబుగఁ బట్టినట్లగపడన్

కుభ్రాంకుఁ డవ్వనినిన్

దొలగన్ ప్రేయగఁజేసి, స్వచ్ఛతమకాం

తుల్ నల్లెడలో జిమ్మగా,

వెజెనన్నంబున వెల్లజెననని భా

వింతున్ శరచ్చంద్రికన్.

గగన మె యారకుట పరి

కల్పిత పాత్రము వాడకంబుచే

నగపడకుండఁ బోయినది

కాంతములోని కళాయి, చంద్రుడక

దగరముతో శరత్తుడు

దంట ధూళికోక కొల్మికాఁడు కా

లకలించలించి పెట్టినక

కొయ్యెయూ శరదీందుఁడంద్రిక!



కట్టా! త్రికరణ మోక్షిగక, పుట్టిన దురితముల నప్పుడ పోలియింపని యా
కట్టేడి దేహం బుడిగివల, గొట్టాడును బిట్టు వరకకూపంబులలోన్.

కాపునఁ గాల కింకర వికారము గానకమున్న మృత్యుదు
ర్భావనఁ జిత్తమున్ వెడఁగుపాటును జెండకమున్న మేనిలో
జీవము వెల్లుచుండఁ దన చెల్వము దప్పకమున్న పన్నుగాఁ
శావనచిత్తుడై యభిముఁ జాయతెఱుం గొనరింపఁగాదగున్.



యూలోచన 8,4,5,6,7,8,9,10వార్షిక సంపుటముల వెల వరుసగా 20, 20,12,15,15,15,15,20రు. లు
ఎం. ఓ. చేసినవారికి ఖర్చులు మేమే ధరించి రిజిస్టర్లు పోస్టులో పంపగలము. వి. పి. పద్ధతి లేదు.

- సంపాదకుడు.

అక్షరము :—

సంపాదకుడు : విద్వాన్ బులుసు సీతారామశాస్త్రి

కైర్తల్ల తెలుగు లెక్కరదు, వి. జి. కె. కాలన,

6-4-24, ఇన్నీసుపేట (త్యాగరాజనగర్),

రాజమండ్రి-1.

